

KNJIŽEVNE

NOVINE

LISAT ZA KNJIŽEVNOST, UMETNOST I DRUŠTVENA PITANJA

Godina IX. Nova serija, br. 63

BEOGRAD, 7 MART 1958

Cena 30 din

MALI ESEI

MUKE OKO KOMPONOVANJA

Naša savremena prozna umetnost, dobrim delom, vidljivo je opterećena tako zovanom epikom, iz koje se, vrlo često, krije obična trmomost duha. Karakteristično je da primetan broj pisaca zao-staje u formalno-tehničkom pogledu. Objavljeno je mnogo nezanimljivih stranica, pa i knjiga. Kakav je to roman ako se na stotinak njegovih prvih stranica ništa ne dešava? Neki pripovedači suviše insistiraju na opisima. Drugi potpuno prenegravaju fabulu. Mnoga su dela miltativa, cepidlačka, beskrvna i dosadna. Priča se da je roman, kao književni oblik, prešao svoj zenit, mada on — barem što se tiče jugoslovenske književnosti — treba tek da se izivi i da dostigne još mnoge domete. Mnogi prozni pisci beže u filozofiju i svoje knjige opterećuju raznim sistemima, koji nemaju ničeg zajedničkog sa dobro napisanim proznim delom. Piščeva filozofska shvatana treba da zrače iz cele umetničke tvorevine, a ne da se drečavo nameću kao šuplja teza. (Slučaj Hipolita Tena, koji je htio da od filozofskih teza pravi romane, veoma je poučan). Marksova dela ne spadaju u proznu umetnost, mada su genijalna. Ukoliko ne želi da izumre kao što je izumro ep, roman ne sme da se odrekne nekih svojih osnovnih obeležja (radnja, fabula, junaci).

Mnogi savremeni prozni pisci ne znaju da komponuju. Oni su majstori u razvlačenju sitnica. Tehnika im je troma i staromodna ili želi da bude hipermoderma i da nas zapanji novinama, koje su prividne, jer nisu u organskom jedinstvu sa sadržajem. Zaboravlja se da je kompozicija sastavni deo prozne umetnosti. Ma kakve probleme pokretat, slabo komponovan roman ne može da pretendeuje na duži vek. Ako je nekad i mogla da bude neveština, kompozicija savremenog romana dobija prvorazredno značenje. Filmska umetnost, koja u poređenju s književnošću ima nebrojeno preimunstava, stekla je popularnost i na veštinsku komponovanju. U dobrom filmu nema dosadnih sekvenci. U dobrom filmu sve se odigrava dinamično, uzbudljivo i upečatljivo... Takav je i kriminalni roman. Naši savremeni pisci taj roman ili ne

čitaju ili ga preziru, opet na svoju štetu. Ako ne prihvatašmo idejne ili estetske ili neke druge komponente kriminalnog romana, mislim da ga možemo da koristimo u zamršenim i teškim poslovima oko komponovanja. To najbolje potvrđuje Fokner. Neki njegovi romani, u kojima su pokrenuta najdelikatnija društvenopolitička, socijalna i humana pitanja, po fabuli liče na kriminalni roman. (Uz je u praslinu, naprimjer). Tu je zaplet vrški natpet. Fokner govori o najsurovijim vidovima života, ali ne prestaje da bude zanimljiv.

Naša vreme je izmereno. Čovek kome se obraćamo nije za potcenjivanje. On je obrazovaniji, pametniji i darovitiji nego što se često pretpostavlja. On lovi naše slabosti. On nad vrebom i nije uvek voljan da nam pravi. On zna da se savremena literatura nalazi u procesu između filma i sportskih stadiona. Za film i sportske stadeone on se ne odlučuje samo zbog toga što mu oni pružaju više neposrednih zadovoljstava, već i zbog toga što mnogi pisci ne umiju da stvore zanimljivo delo, iako se sportski stadiioni i literatura ne isključuju uzajamno. A film je postigao savršenost. Gledalac je u mogućnosti da samo za dva časa vidi i doživi najveću dramu na svetu. Mi to zaboravljamo. Mi se odusevljavamo igrom fudbalskih zvezda, ali ne umemo da u knjigu koju pišemo unesemo nešto od dinamike jedne takve igre...

Problemi komponovanja spadaju u najteže pod ručje prozne umetnosti, čak i pod pretpostavkom da je reč o veoma darovitim ljudima. I najveći geniji pera mučili su muke oko komponovanja, ali su zato i ostali u istoriji svetske literature. Ako se upitamo zašto je, na primer, Manon Lesko i danas zanimljiva knjiga, mada je napisana pre nekoliko stotina godina, videćemo da je ona vešt komponovana, tako da još uvek predstavlja obrazac mera u pričanju jedne ljubavne istorije. Dostoevski je u tome ostvario pravo majstorstvo, a Mopasan, u kratkoj pripoveti, ni do danas nije prevaziđen...

Mladen Oličić

Erni KOŠ

MRTVI AUTORI I ŽIVI PRAVNICI

Nije mi bila namera da diskutujem još i o autorskim pravima umrlih autora posle niza diskusija koje sam u poslednje vreme vodio sa živima, a usred poslova meni mnogo bližih i daleko dražih. Nije mogu da kritika što je jedna sasvim legitimna kritika zakonskog teksta, izrečena u uskom i zatvorenom krugu neposredno zainteresovanih ljudi (na godišnjoj skupštini Udruga književnika Srbije) i od jednog; priznajem, ne mnogo veštog govornika, izabrana da bude objavljena u dnevnom listu bez mogu konsultovanja i bez ikakve redakcije. Još manje je moja kritika što je ta kritika do te mere pozledila zakonodavnu osetljivost druga Dr. Fedora Bazala da je smatrao za potrebno da sa nju skinie veo anonimnosti i identifikuje sebe sa zakonodavcem, a mene sa autrom pomenute izjave, očitavši mi pri tom u prošlom broju Književnih novina podždu pravnu lekciju, sa autoritetom stručnjaka iz autoritativne pravne ustanove. I sad, kad je već dotele došlo, neka Dr. Fedor Bazala sam sebi prizna kritiku što je sebe doveo u nezavidnu situaciju da mu jedan književnik koji je pre više od dvadeset godina okačio o klin svoju diplomu pravnog fakulteta za račun udvarjanja muzama i jedne ne mnogo respektabilne profesije, u javnoj diskusiji dokazuje kako je on, doctor juris, pogrešio kad je tumačio Bernsku konvenciju i naš Zakon o autorskem pravu. Pri tom se neću pozivati na mišljenje „izvesnih naših istaknutih pravnika koji su konsultovani u ovoj stvari“, kako sam to naveo u svojoj izjavi na godišnjoj skupštini, mada se među ovima nalaze dve ugledne pravne ustanove i dva istaknuta profesora pravnog fakulteta. Ne želim da zburujem ljudi pravnom stručnošću i ne mislim da su pravni propisi isto što i lekarski recepti koje niko sem stručnjaka ne ume da čita i ne može da razume. I ja sam proveo izvesno vreme u Arkadiji pravnih nauka i odgovoriću mu zato same rečima Ljubišnog Kanjoša Macedonovića kad je bio u Mletke: „Bolji i viši podose boljima i višijima, a ja jedva vas dopadoh.“ Uostalom, neću da se razmećem. Prilika je mnim radnicima delovalo kao revolucionarna magna carta autorskih prava, da sam, nažlost, i ja dovođen. Pa kad sam protiv svoje vo-

lje nateran da se njome bavim, iz dužne pažnje prema listu i njegovim čitaocima, koristiću je pre svega da bih pokušao da rasvetlim jedan problem koji je od interesa za književnike i druge autore, a znatno manje radi ličnog zadovoljstva što ga pruža diskusija i polemika sa stručnjacima pravnim koji, priznat moram, nisu moja predilekcija.

Ali: „No excursions upon words, good doctor; to the question briefly.“ Dosta je reći, dragi doktore. Da predmete na stvar!

Nastavak na 3 strani

Stari Zakon o zaštiti autorskog prava iz godine 1946 doneo je u našem zakonodavstvu iz ove oblasti dve krupne novine. On je „podržavio“, kako se to tada govorilo, „autorskua prava svih narodnih i umetničkih tvorevin“ (čl. 3) i proglašio opštenarodnom svojinom autorska prava onih autora koji su umrli bez kvalifikovanih naslednika ili su im se nasledna prava ugasila (čl. 9 i 11). U isti mاه 21. Zakona odredio je da će: „50% čistog prihoda od tog prava ići u državnu kasu i upotrebiti se za unapređenje kulturno-umetničkog života u zemlji, a 50% preduvante se odgovarajućem savezu jugoslovenskih autora radi pomažanja i obezbeđenja kulturnih radnika.“

Prvi od ova dva propisa imag je svoj načelni (pa i propagandni) napredni smisao i svoju korisnu praktičnu posledicu. Ovakvo, mada ograničeno proglašavanje autorskih prava za opštenarodnu svojinu, predstavljalo je prvi korak ka socijalizaciji autorskih imovinskih prava, prvi korak ka onom, možda utočiski dalekom vremenu kad će se o autoru starati društvo, a on najzad biti oslobođen prilično sramotnog položaja da svoje delo prude za novac. Mislim i želeo bih (ako me može ograničeno poznati pravni propis) da je Jugoslavija bila među prvima zemljama koje su posle rata unele slične propise u svoje zakonodavstvo, a poznato mi je da je taj propis u zemljama u kojima je autorsko pravo privatna svojina i predmet kapitalističke eksploatacije, među književnicima i kulturnim radnicima delovalo kao revolucionarna magna carta autorskih prava, da sam, nažlost, i ja dovođen. Pa kad sam protiv svoje vo-

Diego Rivera: Emiliano Zapata (detalj freske)

Vajar
Toma
Rosandić

Kao dragocen beočug stoji skulptura starog majstora na prelomu dva veka. Beočug koji nas vezuje sa klasičnom tradicijom, sa shvatanjima velikih renesansnih majstora, sa likovnim obrazovanjem i zanat-majstorstvom koje naša skulptura nije poznavala, kada se neologično začela u kruš akademizma. Preko njegovog dela je vajarstvo Srbije upoznalo prvo odlesak srednjeevropskog secesionizma, a zatim mediteransku konцепциju plastike. Kroz njegova drva, bronzu ili kamen Srbija je prvi put osetila stvaralačku poetiku izvajane forme. A zatim, godinama, do pre neki dan, nadvišala se njegova ličnost nad nizom mladih vajara, nad savremenošću, nad najnovijim stvaranjem srpskih skulptora.

Knjiga je potrebna da ispriča šta je sve postigao u svom dugom hodu umetnika — od malog dvanastogodišnjeg splitskog klesara, preko putovanja kroz Italiju (bos i gladan mladić pred Michelangelom) do rimskog nastupa mладог vajara 1911 i afirmacije zrelog majstora Beču, Milatu, Londonu, Amsterdalu, Roterdamu, Brisku, Firenci, Veneciji... I još jedna knjiga — da kaže šta je sve ostvario na svom radu pedagoška, od prvog rektora beogradske akademije do šefa majstorske radio-nice.

Linija skulptorovog interesovanja išla je uglavnom u tri pravca: od monumentalne skulpture herojsko-patetičnog karaktera, preko portreta i naročito likova vittih devokinja i mladića u punoj plasti ili reljefu, intimnih i hirske doživljajih, — do medaljona, kutijske, ogledala, odnosno sitnih stvari koje ispunjavaju svakodnevnicu.

Neuporedivo radan život majstora ostavio je bogat opus u kamenu, bronzi i drvetu — ne ubrajajući objekte primenjene umetnosti — od preko 200 skulptura.

Jedinstven je uloga Tome Rosandića u našoj umetnosti, dragocena i izuzetna uloga koja izaziva poredenje s onom neobičnom mitološkom ličnosti Jana s dva lica: jednim okrenut prošlosti, a drugim upravljen budućnosti. Ta-ko je i Rosandić, stojeci na samom začetku naše Moderne nosio u se-

Toma Rosandić: Autoportret

bi zanos i duh velikih majstora našu umetnost značila je njegova prošlosti, ali i plemenito razumevanje za ono što dolazi.

Za sve one koji su vezani za

Dr K. Ambrožić

O. Bihalji MERIN

TRAŽENJA STVARNOSTI
u modernom slikarstvu

u devetnaestom veku istorijom likovne umetnosti smatralo se ono što je ostvareno u klasičnoj Grčkoj, posle prethodnih stupnjeva realizovanih u Egiptu i Mesopotamiji. Što je bilo pre toga, bila je etnologija. Pedesetih godina našeg veka pod likovnom umetnošću se razumevalo ono što je poticalo iz Pariske škole ili moglo da nađe mesta u koordinatnom sistemu Pariz — Rim — Berlin. Tako je moderna likovna umetnost redukovana na ostvarenja Pariza i okolnih zapadnih zemalja. Stvaralaštvo ostalih naroda smatralo se nečim što je u najboljem slučaju moglo da služi kao sirovina.

Posmatrana sa univerzalnog gledišta, istorija likovne umetnosti ne može se strogo deliti ni na pravce ni na geografske predele. Umetnost nije samo emanacija vi-

sokih kultura, ona se javlja izvan svih stupnjeva razvitka civilizacije. Rezbar iz Benina, nepoznati umetnik čije su nam slike ostale na stenama u Tasaliju, Leonardo i Picasso stvorili su samo različite tonske sisteme te prastaro-moderne umetnosti, koja traje hiljadama i hiljadama godina.

Svakako, pustolovina Pariske škole zauzima centralno mesto u revoluciji koja se odigrava u likovnoj umetnosti naše epoha. Ona je bila Meka u koju su dolazile talen-tovane hadžije iz raznih krajeva i zemalja sveta, obogaćivale se duhom i inspiracijama proizašlim iz novih shvatava umetnosti, a u isti mah doprinose i njenom razvitku, dajući joj nove neistrošene snage i neovestale vizije. Picasso, Šagal, Sutin, Miro, dali su njih isto tako koliko su dobili od nje. Drugi umetnici su inspiracije Pariske škole presadivali u svoju otadžbinu, gde su od stranog, denesenog i svoga, ličnog stvarali nove kompozicije. Među njih spada i Diego Rivera.

Dok je umetnost našega doba često postajala predmet galerija i muzeja, Dijego Rivera i krug njegovih učenika i saradnika počeli su, posle revolucionarnih pokreta od 1910 godine, da se služe prosedima modernog slikarstva da bi u velikim monumentalnim ciklusima stvorili neku vrstu biblia pauperum za prost narod.

U svojim upečatljivim kompozicijama velikog formata, ubolicinim tehnikom freske, Rivera priča o stanicima i oslobodilačkim ratovima koje je Meksiku dizao odnosno vodio protiv španskih kolonijalnih vlastodržaca, protiv Habsburgovaca Maksimilijana koga je Napoleon III natukio Meksiku za cara i terorističkih grupa diktatora Porfina Díjaza. Priča otrlike onako kao što je Pablo Neruda u svojim ritmički živim stihovima, folklorističkim i u isti mah modernim:

Meksiko, grubi zemljoradu, voljena zemlja, malim ljudima izdeljena: iz mačeva tvojih kukuruznih polja izlaze su, znojem obilivene, twoće čete na svetlost sunčanu...

Tek dešifrovani folklor artečko-tolteske prošlosti Dijego Rivera je spojio s formalnim elementima kubizma. Napajao se na vrelima arhaično-naivne umetnosti, svoga naroda, a istovremeno i na izvorima slobodarskih ideja socijalizma. Može biti da njegovo slikarstvo, zbog racionalnosti i namernosti, često

Nastavak na 2 strani

DA LI JE BALZAK UMRO OD LJUBAVI?

Onore de Balzak dolazi u red onih pisaca čiji su život i delo do pojedinsti ispitani i o kojima je napisano gotovo isto koliko su oni sami stvorili. Međutim, to nije smetalo poznatom francuskom balzakologu dr Petru Metadjeu da otkrije novu oblast istraživanja u svom radu: fiziologiju velikog romansiera.

Nedavno je Metadje, koji je inace poznat po raspravi o Balzakovom životu u zamku Saše, čiji je on vlasnik, objavio u FRANCUSKOM MERNIKU opširnu studiju o Balzakovim bolestima, fizičkim i psihičkim slabostima. Impozantna lista bolesti počinje sa 1832 godinom, kada je Balzak pao s konja, udario glavom o kladru i dvadeset minuta ostao bez svesti. Posledica toga, kao i nešto docnije povrede noge, jeste dugodobna telesna slabost. U oktobru 1835 god. nastaju poremećaji u stomaku i gubljenje osećaja za ravnotežu, a iste godine Balzak oseća površinski krvni pritisak. Dve godine kasnije, on pati od bola u ledima i strepi od apopleksije. Stanje se uskoro popravlja. Stanje da bi 1842 Balzak dobio »užasnu nervnu groznicu«, izazvanu zagubevajem krvnih sudova. Iduće godine, Balzaka pogada još ozbiljnija bolest — hronično zapaljenje moždane opne. Spisak zatim dobija sve šarolikiji izgled: 1844 — bronhitis, 1845 — paraliza očnih živaca i gubljenje pamćenja, 1847 — jaka glavobolja i »čudni bolovi u srcu«, koje Metadje dovodi u vezu sa odlaskom gospode Hanske i njenim pretnjama da će prekinuti odnose sa Balzakom, 1848 — hipertrofija srca, koju dokazuju Balzakove reči: »Više ne mogu da se penjem da ni peščam!« iste godine, u Varšavi, bolest je tre i nagomilavanje krvi u plućima.

Fred venčanje sa gospodom Hanskom, Balzak pokušava da se oporavi, ali posle toga (marta 1850) njegovo zdravstveno stanje neglo se pogoršava. Po povratku u Pariz dobija vodenu bolest i celo mu je telo otećeno; zatim jedna naizgled bezopasna povreda dovodi do gangrene, koja se brzo širi i 18.-og avgusta 1850. g. savladuje

Sovjetski balet »Jovanka Orleanka«

Dosad je oko stotinu knjiga napisano o legendarnoj francuskoj junakinji Jovanki Orleanki. Njeno junaštvo je više puta poslužilo kao inspiracija pesnicima, piscima drama i kompozitorima opera. Međutim, tek ove godine prvi put je na istu temu prikazan i jedan balet od više činova. Autor ovog baleta su sovjetski umetnici N. Pejko (muzika) i B. Pletnejev (libret).

SKANDAL U BERLINU

Mlada američka pevačica crnačkog porekla Vera Liti, koja se nalazi na gostovanju po Evropi, bila je nedavno izvedena od strane publike u Zapadnom Berlinu kad je na-

već istrošen Balzakov organizam.

Metadje iznosi jednu prilično romantičnu dijagnozu: Balzak je umro od ljubavi.

Ova rasprava i zaključak do koga je pisac u njoj došao, izgleda, bar u Francuskoj, ne nailaze na odobravanje. Komentari se svode na to da je Metadje preterao i da je Balzak očigledno umro iscrpen radom i svakodnevnim brigama, među kojima i ljubav, naravno, zauzima svoje mesto.

I. C.

Petar Bezruč — pesnik naroda

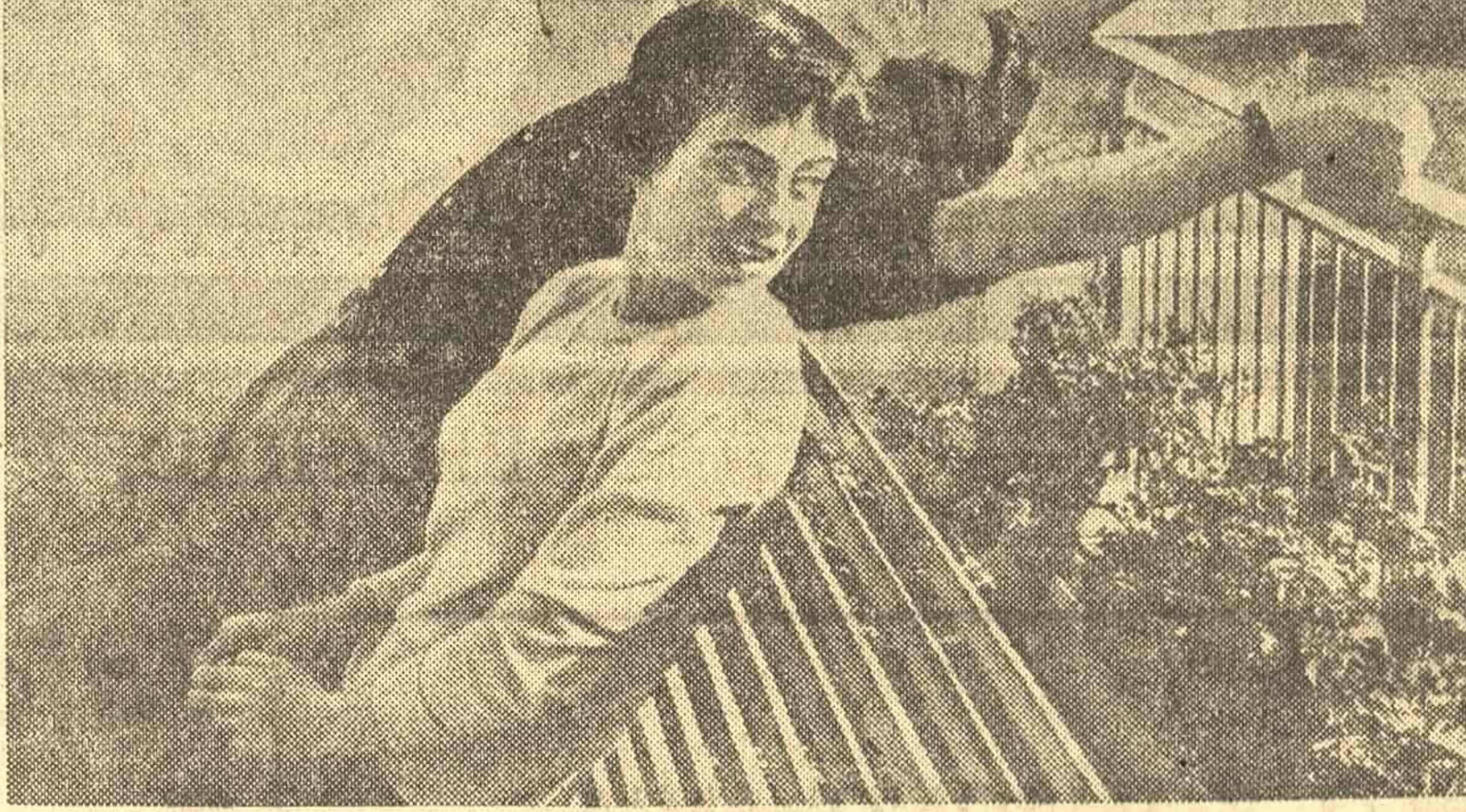
Sedamnaestog februara ove godine premijuo je u olomoučkoj bolnici veliki češki pesnik Petar Bezruč. Za životu, bežao je od sveta, od slave, novinarskih intervjuja, diskusija... Cuvaо je svoju samoučišću povućeno u svojoj maloj kući u Kostelecu na Hané. Petar Bezruč imao je poseban položaj ne samo u književnom nizu i u celokupnom kulturnom životu svoga naroda. Napisao je samu jednu knjigu stihova — »Slezke pesme«. Sedeset godina posle prvog izdanja te pesme deluju na čitaoca svojom jedinstvenom lepotom i poetskom sažetošću, evocirajući prošlost i narodni socijalni život šleskog kraja i celog češkog naroda. Bezruč je bio pesnik po uzoru na staru stari legendu, pesnik naroda i time oponjala shvatnje da se u Engleskoj teško prihvataju francuske drame. Uzrok neuspjeha mora se izgledati potražiti na drugoj strani. Glavna ličnost drame je mladi čovjek koji svoje postojanje na svetu oseća kao neunesmo. Život mu izgleda kao ljudska odajeta koju nije u stanju da probije do istovremeno vidi da to polazi za rukom drugim ljudima. Ovaj karakter nosi eon komad jer se za gotovo sve vreme trajanja predstave nalazi na pozornici, povremeno izlazeći iz okvira radnje da bi objasnio svoje postupke publici. U Parizu ovu ulogu brilljantno igrao mladi glumac koji je gledaocima pružao jaku impresiju nedostatka samopoverenja. Na londonskoj, pretravši u naslovnoj ulozi pojavio se Nigel Patrick čija je glavna osobina, ističe kritika, dominirajuće samozadovoljstvo. U njegovom tumačenju glavnog karaktera nedostajala je svaka promašnost i osećaj neprikladnosti. Radnja se tako, prema pisanju kritike, pretvorila u veselu avanturu i izgledalo je da je moto junakai: »Moj svet je školjka i ja јu je mačem otvoriti.« U takvoj koncepciji koja je suprotnost današnjem i smislu Marsoovog komada kritičari vide uzrok neuspjeha ove inače odlične drame.

NEUSPEH DRAME
FELISIJEN MARSOA
U LONDONU

Komad Felisijen Marsoa »Ja-je«, veliki uspjeh prošlogodišnje pariske pozorišne sezone, doživeo je prošlog meseca potpun neuspjeh u Londonu. Duđuše, dramska kritika ocenila je komad povoljno i time oponjala shvatnje da se u Engleskoj teško prihvataju francuske drame. Uzrok neuspjeha mora se izgledati potražiti na drugoj strani. Glavna ličnost drame je mladi čovjek koji svoje postojanje na svetu oseća kao neunesmo. Život mu izgleda kao ljudska odajeta koju nije u stanju da probije do istovremeno vidi da to polazi za rukom drugim ljudima. Ovaj karakter nosi eon komad jer se za gotovo sve vreme trajanja predstave nalazi na pozornici, povremeno izlazeći iz okvira radnje da bi objasnio svoje postupke publici. U Parizu ovu ulogu brilljantno igrao mladi glumac koji je gledaocima pružao jaku impresiju nedostatka samopoverenja. Na londonskoj, pretravši u naslovnoj ulozi pojavio se Nigel Patrick čija je glavna osobina, ističe kritika, dominirajuće samozadovoljstvo. U njegovom tumačenju glavnog karaktera nedostajala je svaka promašnost i osećaj neprikladnosti. Radnja se tako, prema pisanju kritike, pretvorila u veselu avanturu i izgledalo je da je moto junakai: »Moj svet je školjka i ja јu je mačem otvoriti.« U takvoj koncepciji koja je suprotnost današnjem i smislu Marsoovog komada kritičari vide uzrok neuspjeha ove inače odlične drame.

JEDNA
DOMAĆA DRAMA

Beogradsko Omladinsko Pozorište koje je sa svojim talentovanim i oduševljivim članovima prikazalo u januaru ove godine »Plavo i crveno« i »Kutijica što svira« (režija Vere Beloglič), pri-

KAZANOVA NA SCENI

Poznati filmski glumac i jedan od najboljih interpretatora Šekspirovih drama u Italiji Vitorio Gasman radi zajedno sa piscem Dovanijem Komisom na scenskoj adaptaciji memoara čuvenog avanturiste Dakoma Kazanove. Pored nastupanja pred italijanskim publikom Gasman sa ovim komadom namerava da krene i na veću turneu po Evropi. Na slici: Vitorio Gasman i italijanska glumica Ana Marija Ferero.

»Čudno zlo« Džejn Geskel

Francuska ima Fransoaz Sagan, SAD Pamelu Mur, a Engleska je nedavno takođe dobila jednu »epneuloetu zvezdu na literarnom polju« Džejn Geskel, šesnaestogodišnju čerku prodavca novina iz Južnog Kensingtona. Prvi roman Džejn Geskel »Čudno zlo«, kao »Dobar dan, tuđe« Fransoaz Sagan i »Cokolada za doručak« Pamele Mur, doživeo je u njenoj domovini veliki uspjeh kod publike pa i kod kritike (prvo izdanje je štampano u oko 20.000 primeraka). Roman je uživo zatim objavljen u francuskim prevodu, a izdava ga je mecen Francoaz Sagan, Pamele Mur i Minu Dru, Zilijar. Pre nekoliko dana, međutim, pojavio se i italijanski prevod istog dela.

Jedna biblioteka sa preko stotinu rukopisa otkrivena je nedavno u manastiru Sakija, blizu Sigatesa, u Tibetu. Ovi rukopisi potiču ugovljanom iz perioda između VIII i XVI veka i napisani su na pergamenu koji ponekad dostiže dužinu od dva metra. Samo svetišti u kome su pronađeni ukrašeni je vrlo stariim freskama i slikama na svilu.

100.000 STARIH
TIBETANSKIH RUKOPISA

Poznata drama engleskog književnika Tomasa S. Eliota »Ubistvo u katedrali« bice u skoro izvedena kao opera u Milanskoj Skali. Libreto i muziku za novu operu napisao je savremeni italijanski kompozitor Ildebaro Piceti. Opera »Ubistvo u katedrali« je već izvedena na scenama nekih manjih operskih kuća u Italiji.

FESTIVAL
PUČINIJEVIH OPERA

Decembra ove godine navršava se sto godina od rođenja poznatog italijanskog kompozitora Dakoma Pučinija čije se opere »Manon Lesko«, »Toska« i »Madam Beterflaj« nalaze redovno na repertoarima svih većih operskih kuća u svetu. U Italiji je оформљен »Odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Dakoma Pučinija« i već razrađen program priredbi. Mnoge italijanske operske kuće obnovile su nekoliko mlađe izvedenih Pučinijevih dela, a predviđa se takode i održavanje Letnjeg festivala Pučinijevih opera u gradu Luki, rodnom mestu kompozitora i gradiju Tore del Lago Pučini, gde je veliki majstor operske muzike proveo poslednje dane života.

U Italiji je oformljen »Odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Dakoma Pučinija« i već razrađen program priredbi.

Najveći broj stripova u američkoj štampi su avanturičkih sadržaja, a najčešća tema je borba između gangstera i policijaca. Od kriminalnih najpopularnijih je strip o Diku Tresiju. Tresi je detektiv koji je u svojoj karijeri pohvatao i ponibljao mnogo kriminalaca. Autor i izdavač ovog stripa tvrdi da ih četiri od pet od rasilih Amerikanaca redovno čita bar u nedeljnim brojevima.

Stripove objavljivaju gotovo svi američki listovi, a neki od njih im posvećuju čak dve do tri stranice. Zanimljivo je da ovi stripovi nisu isključivo namenjeni deci. Statistike govore da ih četiri od pet od rasilih Amerikanaca redovno čita bar u nedeljnim brojevima.

Najveći broj stripova u američkoj štampi su avanturičkih sadržaja, a najčešća tema je borba između gangstera i policijaca. Od kriminalnih najpopularnijih je strip o Diku Tresiju. Tresi je detektiv koji je u svojoj karijeri pohvatao i ponibljao mnogo kriminalaca. Autor i izdavač ovog stripa tvrdi da ih četiri od pet od rasilih Amerikanaca redovno čita bar u nedeljnim brojevima.

Omiljeni junak američkih stripova je i jedan pilot-obaveštajac, čiji se neprijatelji menjaju s vremenom. Nekada su to bili nacisti i Japanci, a sada »komunistički zaverenici«, koji nameravaju da dignu u vazduhu Linkolnov spomenik.

NAGRADA »ZIL VERN«

Pariski izdavač Aset odlučio je nedavno da ustanovi nagradu »Zil Vern«. Ova nagrada će se dodjeljivati svake godine najboljem naučno-fantastičnom romanu koji bude napisao neki mladi pisac. Premija u iznosu sto hiljadu franaka deliće se svake godine krajem maja, a nagradeno delo će biti štampano u posebnoj ediciji.

ŽORŽ RUO

U doba Komune, 1871. g. Rođen je u jednom podrumu za vreme bombardovanja, Žorž Ruo, sin zatvorenika, umetničkog stolarja, i sestrice slikarke na porcelanu. Računao je uz dedu koji je sakupljao bakroreze i voleo Manea. Isprva je dečak učio da restaurira bojena okna sa starim crkvenim prozora, a zatim se odučio da redovno studije slikarstva. Za svog profesora, slikara Gustava Mora, vezuje ga godinama duboko poštovanje i odano prijateljstvo. U to vreme slika Ruo po njegovim savetima tamne religiozne kompozicije, kojim se tečovinama velikih lumačista Leonarda i Rembranta.

Vraćanje iz ove zablудne i traženje ličnog stila bilo je vezano za doživljaje i potrebe kojih su ostavili na umetnika dubokog traga. Bila je to smrt učitelja, pa nemalina koja dovela do dugе i teške iscrpljenosti, naklonost religioznoj koncepciji sveta i misticizmu pa sumnje i traženje cilja u umetnosti. Postepeno je za to vreme odabavajući klasične elemente slikarstva naučene u školi ili po muzejima i izgradivao stil koji ne poznaje ni senke, ni valersko rešavanje slike, ni površinu podejivanje na planove, ni perspektivu, ni modelaciju svetlom i temom. Birao je boje samo po eksprejsivnost snazi kojom mogu da izraže njegov doživljaj. Plavo, crveno, žuto, zeleno, sa mnogo crne i dosta bele, to bi uglavnom bila Ruova paleta i bila bi foštička po vrsti, da nije u duhu daleko od slikara koji su smatrali da boja ima vrednost same po sebi. Ekspresionist po umetničkoj konцепцијi, već 1903 Ruo se, pun tuge i saosećanja nagnje nad ljudskom bedrom i ona ostaje do njegove nedavne smrti stana inspiracija i neiscrpna tema njegovog slikarstva.

Ciklusi cirkuskih klovnova, sudjeli u prostutkti kao i obrada bliskih tema uz pejzaž i portret postaju i ostaju celog života predmet Ruovog slikarstva. Vrlo brzo, Ruo je potpuni gospodar ovih svojih likova i može u beskraino mnogo varijacija da ih prilagodava svim potrebama i pokretima svojih osećanja. Tako je forma poslužila misli, a slikar je u nju ugradio svu strast svoje istine. Otduta se u delu ovog umetnika sjedinila izuzetna plastična vrednost sa dramatičnom snagom eksprese kojom ono zrači.

Neobična likovna lepota Ruovih slika nije uslovljena motivom koji obraduje nego pre svega pronaškom nesluženih oblika, lepih i strogih arabskih boja koju u gustim debelim nanosima paste oneđavaju crna široka linija što konturira upršćenju među bojenim površinama. Ona govori i o slikarevom sećanju na srednjovekovni vitraž. Ruova bogata slikarska materija ima dubok i neobični sonornost a boja sa njegovih slika, intenzivna i topla, ima puni bljesak emalja.

Ruo je pripadao potrodi velikih ekspresionista venčanih s tugom i opterećenjem saznanjem ljudske bede. Samo, ovo se osećanje na Ruovim slikama preobrazilo u sačešće i beskrainu ljubav za ljudje koji su ponijeni i koji pate, pa očuda njegovo delo nosi pečat topline humanosti.

U slikarstvu je Ruo ukazao na nov put; i mada je idući njime bio sav okrenut čoveku, ipak je na svom putu ostao oduševljen, až veliki osamljenik.

Dr Katarina Ambrožić

TRAŽENJA STVARNOSTI...

Nastavak sa 1 strane
deluje dekorativno, možda on lično nije video u dovoljnoj meri koliko svet predmeta može da se produbi. Možda njegova fantazija nije uvek uspevala da iz fasade uboliočavanog teksta dokući opšte, trajno, tako da neka njegova dela u sebi nose oblike kubistički formulisanih žanr-slika. Pa ipak, inspirisan strasnim učešćem u sudbinu svoga naroda, Dijego Rivera je tražio slikovni jezik srođan s intenzivnošću Gjonovom i s naivnom neposrednošću i jednoznačnošću akteškog izražajnog oblika.

Ta vrsta „peinture engagée“-a jedva ima primera u modernoj likovnoj umetnosti; zbog toga joj se uticaj, uprkos svom otporu na koji je nailazila kod ekstremno-individualističke kritike, rasprostro da-leko izvan granica Meksika.

Želja da se u našoj epohi otuđenosti od predmeta, u eri apstrakcije, nade novi dodir sa svetom stvaru, da se stvarnost tumači na način opštarazumljiv i opštepri-

pačan, ta želja je posle Drugog svetskog rata potstakla neke umetnike da potraže put ka novom realizmu. Poput meksičkih slikara stvaralaca freski, Renato Gutuso spojio je svoju realističku paletu sa narodskom vitalnošću siciliskog seljačkog slikarstva i s prosedješima moderne likovne umetnosti. I većnjanski slikar Armando Picinato, pošavši od Pikasa, vratio se realizmu, slično kao Eduard Pironj u Francuskoj. Ali oni pritom nisu napustili tekovine i plodove Pariske škole kao što je to učinio Andre Fužeron, koji je započeo kao ekspressionista, a zatim se, kao vođa socijalističkog realizma u Francuskoj, okrenuo nazad ponavljajući naturalistički pravac devetnaestog veka.

Ne bi se moglo reći da su poduhvatni koji su težili da likovnu umetnost iz ezoteričnog slikovnog govora vratre u neku vrstu narodnog slikarstva doneli uspeha, bar do danas. Čak i Gutuso, koji je očito prepoznao iz narodnih vre-

la, ostao je u spoljašnjem, grubo-realističkom krugu jedne stvarnosti sačinjene od samih fasada. Samo škola Dijega Riveria otvorila je, izgleda, aspektke koji u tumačenju stvarnosti našeg vremena unose više dubine. Hoze Clemente Oroško (umro 1949) i David Sikveros dva su značajna slikari koji su svet pikasovih oblika, kubištički pejzaž XX veka, vezivali su svezu srednj

Roman o pravilima životne igre

Dušan Matić:
»Kocka je bačena«
»Prosveta«, Beograd, 1957

Čudno je kako se nekiput prošlost nascadi sa čovekom: iznenada mu sakrije svoje staro, od ustačlju istoriskih šablona izdanalo lice i počake neki nov osmejak, neku čudnu, čežnjivu gorčinu ili tragediju koja bi mogla biti večita. U toj igri uvek ostaje nekakav ostatak, nastao iz rđavo izmešanih karata, koji neuomoljivo zahteva kasniji obračun. Tako literatura, po koji put, dodirne život iz tog uga prošlosti, i vrati izvestan dug s vremenim generacijama. Prošlost postaje funkcionalna u sadašnjim zbiljanjima, i dok to traje — obraćen je izvršen.

Taj obraćun sa ostacima jedne istoriske protekle svesti, sa koncepcijom života u odlučnom trenutku igre, diskretno ali uverljivo nameće se citacima Matićevog romana. Ispod vredog avgustovskog nebora rašira se Srbija, uoči ceknje Bosne i Hercegovine, kao zagonetka prošlog dana, koja se razrešava povezom svuda prisutne, nemilosrdne svakodnevnosti.

Bezbrijan skupio je Matić u jednom jedinom danu, ili možda trenutku, pošto svaka ličnost romana doživljjava moment kada mora baciti svoju kocku. Negde u dubinama poštosti kod tih ljudi tinača nezadovoljstvo prema onome što su bili, kao i prema onome što su. Svi su oni, u Matićevoj koncepciji, jedan sašet luk, jedna beskrjuna čežnja pod vrelinom sunca, pod rojenjem zvezda. I tu treba tražiti smisao naslova romana, a ne u detaljima sitnorealističke faktoografije.

Jer roman Dušana Matića i nije bio u bukvilnom smislu te reći, mada na prvi pogled izgleda komponovan tradicionalnim metodom romansierskog fabularanja. Zaista, površno posmatrano, ako se vrednost traži u pojedinostima fabule, u eksplizivnim određivanjima ličnosti, — onda bi roman bio samo evokativna panorama prošlosti srpskih palanaka. Našlo bi se tu bledih likova, i melodramskih situacija, i patetičnih objašnjenja. Naravno, ovako bi se Matićev deo prestavio da bismo pošli od formalističkih shvatanja romana. Međutim, svako delo potkrepljeno istorijskim doživljajem, tj. umjetničkom percepcijom stvari, izlazi iz okvira već utvrđenih i szczatnih pravila, jer ono, već po svojoj unutarnjoj logici, donosi nešto novo i dotle nesaznato.

Uostalom, pesnik i esejiš Matić nije propustio da nam to na indirektni način i kaže u svome romanu, u svojoj poem, u svome poetskom eseju o pravilima životne igre. Njegov roman počinje i svršava se sa ličnošću maloga Rastka, koji je više poetska fikcija životnih mogućnosti, nego banalna priča o stravičnim doživljajima dečije psihologije. Rastko je ono što su ostali ljudi u Matićevoj prijesti mogli biti odnosno što će kao vizija jednog budućeg života i stvarno biti.

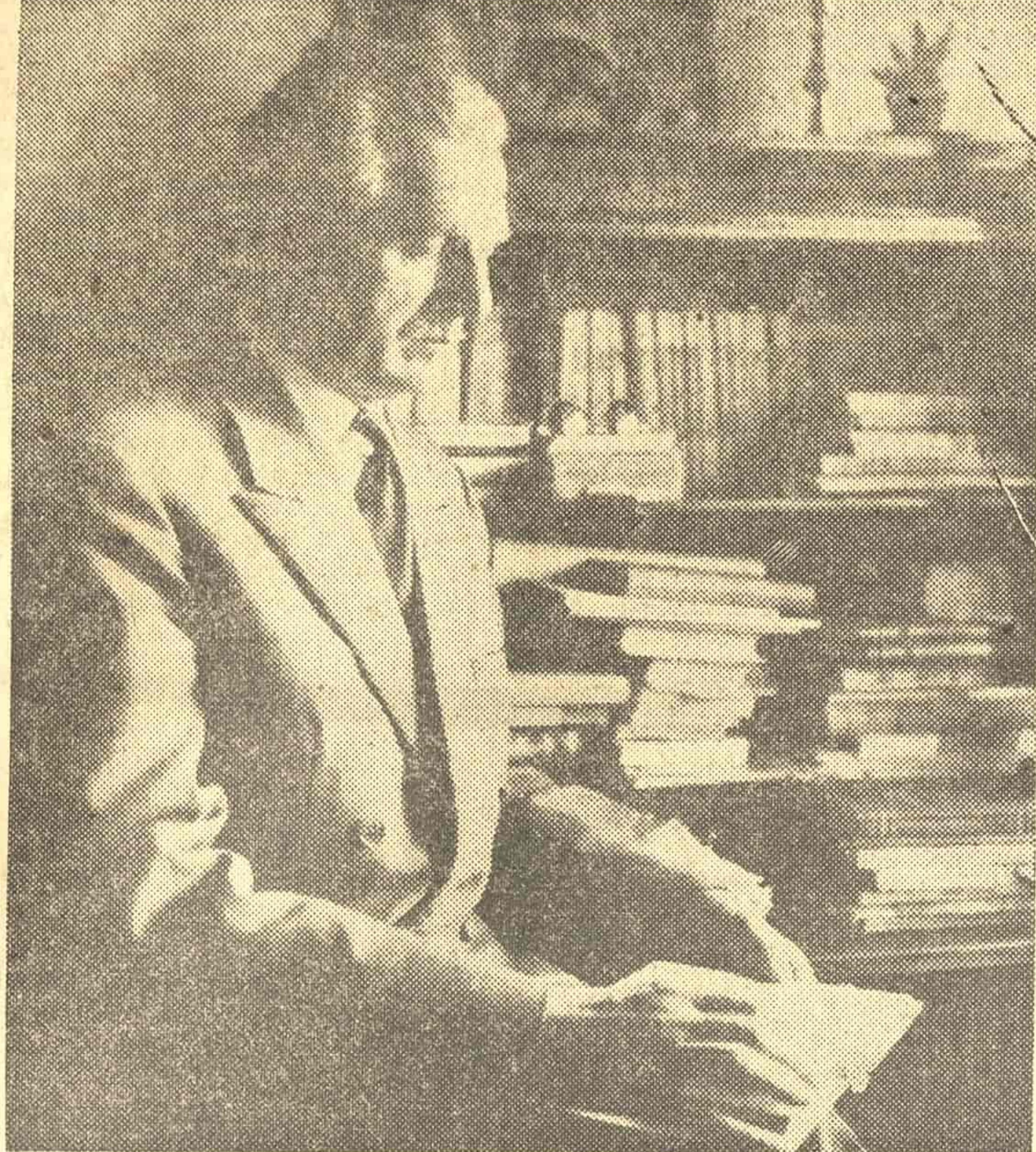
Tu se, ustvari, i nalazi spona između Matićeve fabule o srpskoj skupini, i maštanja savremene pesnika Dušana Matića. Zato i bankar Jagodić i primitivni, robusni trgovac Radosavljević, pa i svi ostali, nalaze svoj neminojni odjek u nedokućnom žuboru noći, u lepotama sveprodrućeg sunca, u tajanstvenom osmehu zvezda. Kad u mokoj kantileni letnje noći zaplamiti požar Jagodićevog mlina, to nije samo podli obredan bogataš ili jezivi crni humor palancačke primitive. Ne, nikako, — u tome osvetljavanju mračnih strasti prošlosti Matić se dotakao jedne specifične dimenzije: poezijom rafiniranog pesnika ostvario je odnose ljudskih strasti, koji ne deluju kao izvučeni inventari prošlosti, već kao

poezija naših dana, otkrivanja i vizija. Time je Matić stvorio nešto novo, nešto dosad nepoznato u našoj literaturi.

Ali njegovu poeziju ne smemo tražiti u nekakvoj veštackoj nakalemjenosti na samu fabulu, u nečemu što se nazire jedino između redova. Ona je prisutna baš u vidljivom, jarko očitnom sklopu Matićevog romana. A to je zato što nigrade ne imaju parola, što se pojedini detalji fabule završavaju, sa puno

želimo složiti sa metodom privatno-šaskajućeg (ne ličnog) negiranja vrednosti jednog dela, kao što je to Borislav Mihajlović učinio sa svim romanom. A još manje možemo privlati metodu parafraziranja tudeg pogovora (reč je o pogovoru Riste Tošovića „Pesnikovo leto“), a da se ne spomenie ime pisci tog pogovora, — no, ovo već izlazi izvan okvira literarne polemike.

Predrag S. Perović

Dušan Matić

mere, baš onde gde prestaje njih logični umetnički život.

Istina, Matićev roman deluje, počak, isprekidano i nedorečeno. Možda je ponegdje trebalo uneti više objašnjenja, a ponegdje nešto i sakriti. Možda su Jagodićeva rezonovanja i suviše intelektualna, te deluju nategnuto u odnosu na celinu romana. Ali to niškom slučaju nije bitno za osnovnu nit Matićeve vizije srpskih palanaka. Važan je onaj supitni odnos prema životnim tkvincima, ispoljen u najrazličitijim vidovima poetskih dodira. U svome odličnom pogovoru, Risto Tošović je ukazao na Matićevu osećanje i doživljavanje lete, kao na jedan od vidova poezije neodoljive i duboke ljubavi.

Atmosfera Matićeve palanke ima u sebi nečeg kluzovskog, ali bez naturalističkih zastranjivanja i insistiranja na nakaznim obeležjima čoveka. Čovek je ondak kakav mora biti, konstatiše Matić. U svome putu pod zvezdama, u svojim tmurnim i veselim noćima, on saznaće što je to smrt, a što znači biti u jednom pročepu koji nije ni život ni smrt. Naročito su u tom pogledu interesantni ženski likovi (stara Angelina, naprimjer) čiji je život ugušen većim čutanjem i podbaci neugasivim žudnjama.

Jednakonzerventna unutarnja dinamika prožima Matićev roman. Čita se sa interesovanjem koje izaziva aktuelni smisao Matićevih reči. Ta aktuelnost nalazi svoju vrednost u poetiskom prevaziđenju jedne svesti, u umetničkom obranju sa nometljivom prošlošću.

I na kraju — još nekoliko reči. Roman Dušana Matića, svojom kompleksnošću, originalnošću i svezinom, izaziva raznovrsne asocijacije. Svako ima pravo (i mora) da reaguje na svoj lični način. Ali (opet to „ali“) nikako se ne mo-

Zavičajna lutanja Žike Lazića

»Putem pored reke«, »Omladina« 1957

Lazićeva zborka pripovedaka omogućila mi je neposredno poznati s jednim nepoznatim kutom Srbije koji se prostire kraj reke Jezave, koga teče obodom sela Luga i njenih obala. Tu se nalazi literarni zavičaj ovog pisca, koji je sam to potencirao napisavši da je najbolje »sećati se jedne reke i, povezujući njen prolaza s Heraklitom, graditi svoju putoru ljudima«. U svakoj priči s tematikom seoskih polja ili gradskog asfalta susrećemo asocijativno vraćanje djetinjstvu i zavičaju, gde pisac ispoljava težnju da otkrije i očuploti enigmu prvih koraka pri susretu sa rekom, bez koje bi djetinjstvo po njegovom uverenju bilo siromašno i nesrećno.

Na levoj obali Lazićevog zavičaja su odvajkada seoske kuće u kojima žive ustreptali i nepoverljivi seljaci, Lužani, vredni kovači i humani deran Mića, dok su na suprotnoj, desnoj, melezjanskim čatrjama ispred kojih se Cigani izležavaju u hladovini ili gude na čemacnitima. Između ovih dvaju suprotnosti po mentalitetu i načinu života je reka sa peščanim obalom i mravljacima punim listova ljkavljana, insekata i pčavica koje sišu sa ljačku krv poput zloglasnog hajduka Vite. Lazić umesto plugom perom zadrži u zemljine pore, oseća kako ona diše kao njegov junak Leka, koji piće njen dah, osećajući pod obratom kako se ugibaju njene tople grudi. Iz svakog prognog reda ovog pripovedača uviđa se, da su dva simbola: reka i zemlja njegova velika opsesija. On unosi u svoju prvu folklorne reči koje deluju osvećujuće. Njegova proza je jezički čista, psihološki motivisana, dijaleški precizna, za razliku od pravnog veselinovićevskog dijaloga.

Posebna odlika njegove proze je vanredna deskripcija i povremena kontemplacija. Način na

JEDAN POETSKI DNEVNIK

DRAGO IVANIŠEVIĆ: »DNEVNIK«, »LYKOS«, ZAGREB

Ova retrospekcija pjesničkog rada Drage Ivaniševića ponovo nas upozorava, da najnovije izražajne mogućnosti hrvatske poslijeratne poezije povežemo sa stremljenjima, kojima je u razdoblju između dva rata, težio ovaj pjesnik. I pronalažio. Isto se njegovo ime nije spominjalo kao uzor ili korišten mnogim imenima, koja predstavljaju nov pjesnički naraciji. Ivaniševićeva dostignuća u knjizi »Zemlja pod nogama« (1940), danas, kad imamo pred sobom zbir njegovog gotovo tridesetodišnjeg pjesničkog rada, govori, da se ta pozicija u tom vremenu označila svojim širenjem u novo i nepoznato kao avantgardistička.

U okviru druge generacije pjesnika razdoblja između dva rata, Ivanišević je bio načinili onim problemima pjesničkog svijeta, koji se otkriva u klimi kompliksnog doživljavanja čovjeka u mehaničkom životu. Izvri Ivaniševićeva poezije su na način tlu, pa čak i u tradicionalnom folkloru, koji on doživljava na osebujan način, čiji izvori bili su na drugoj strani određeni pjesnikovim nezadovoljstvom s perspektivama poezije stvarane za jednu nacionalnu ili društvenu atmosferu. Ivaniševićev čovjek leđbi poput artista na frizmu neizvjesnosti i doživljiva život, i u svojoj biljedi, takvim intenzitetom kroz »da udije svoj poslednji udscjeg. Upoznači s traženjima suvremenе poezije Evrone, Ivanišević je koristio stečena iskustva, ali je u svojim pravim umjetničkim ostvarenjima težio da pronađe način recitiranju vizija života. Ne doživljava život kao slikovnicu užitka, ni kao prijatan osjećaj vizuelne ugodje, premda voli sliku i u svojoj je poeziji ostvario čitav niz pjesničkih slika, adio su riječi zamjenile boju i oblike (prvenstveno u pjesmama »Večer i noć«, »Voda« i »Ljubavnik«). Anklitički otkriva crnu recitnost ljudske egzistencije (»Bruco-

škinja traži sobu«, »Hotel de Toulose«, »Rasprodaja Amsterdama«, »Evropski maskenbal«), no ipak ne prihvata stvarnost jednostrano i dozvoljava, temperamentom jednog uživočića života, vedrini da na usni procijeta u pjesničku riječ o ljudskoj sreći (»Djevojka«, »Venecija«, »Pisac«, »Ali ti si u kiši«). Pessimizam — to je riječ, koja se odabire u udrcem. Ljetopis se prondača u crnom svijetu negdje u borbi za svakidašnju koru hlijeba i svakodnevnu iluziju. I što je pjesnik polazio dalje od sebe, ta mu se borba činila sadržajnija, punija i u sebi nosi sintezu nagona prirode i duha individua, čiji se eroški postupci kontroliraju racionalnom skepsom čovjeka u današnjem i jučerašnjem revremenu (»Svetkovina lutaka«, »Cvjetanje strasti« i izvanredna pjesma u prozi »Ljubavnik«). Tim umjetničkim kvalitetama obilježene su i pjesme »Bručki«, »Hotel de Toulose«, »Voda«, »Rasprodaja Amsterdama«, od koje su neke bile, za mene, dragi susreti i ranije u antologijama novijeg hrvatskog pjesništva.

Krsto Špoljar

Kaštelan je jedna od onih snaga na, a sa njega, iznad njega, toliko nespokojnih i crnih snova. Ogledala strave ukažite sliku, bez uža oko vrata. Krv, krv, krv moja vršiti u ovoj zemlji Hrvata.

Kaštelanov pesimizam u ovoj zbirici vrlo je upetljiv. To nije spekulativni, izgrađeni, humano sumnjiv pesimizam. Kaštelan je pesnik života i od života, i njegov je pesimizam produkt životnih nesporazuma, mračnosti života. Dobija se utisak da se umetnik povukao ispred šarenih vatrometa tekuće lažne sreće, došao, uzmičući natrag, da samog duvara, takoreći priteran, i tu, sa tog pedija zemlje, sa te male plotnice kamenja, pokušao da se odupre. Čime? — Litizmom, prigušenom pesmom. Čas je to krvka, mesečinasta uspavljana, čas krvljano plamijanje zbijenje gitare, čas neočekivano snevanje nevinih livada, snevanje čovekove srće i spokojsvta u današnjem vremenu. Njegov čovek, pesnik sam, iskravljjen je, jer se posle tolikih mrtvih, poginulih za slobodu (Goran je Kaštelanova trajna opsesa) teško može ostati spokojan. Patriotizam ovih stihova nimalo nije nadzravljajući i himničan, upravo je to jedno veliko preispitivanje, krvavo i životorno. Formalno gledana, ova zbirka je hrvatski jezgrovit, sazdana od najpotrebijih reči; ima tu originalnih, mediteranski osenčenih muzičkih zvuka; ima ta poezija snage da nas, onako grecava, retko gde raspevana, osvoji. Njena je mana u tome što je ponegdje preterano nedorečena.

M. D.

Kosta Dimitrijević

Đuza RADOVIĆ Pod zvonom sećanja

Kad zatvorim oči, noć je kriv, crni i šupljii rog, obesan ispod nepe, bez zvuka, s mrtvim usnama na njegovome pisku, il neka teška, glomazna praznina što negde duž obronaka uma protiče bez ijednoga šuma.

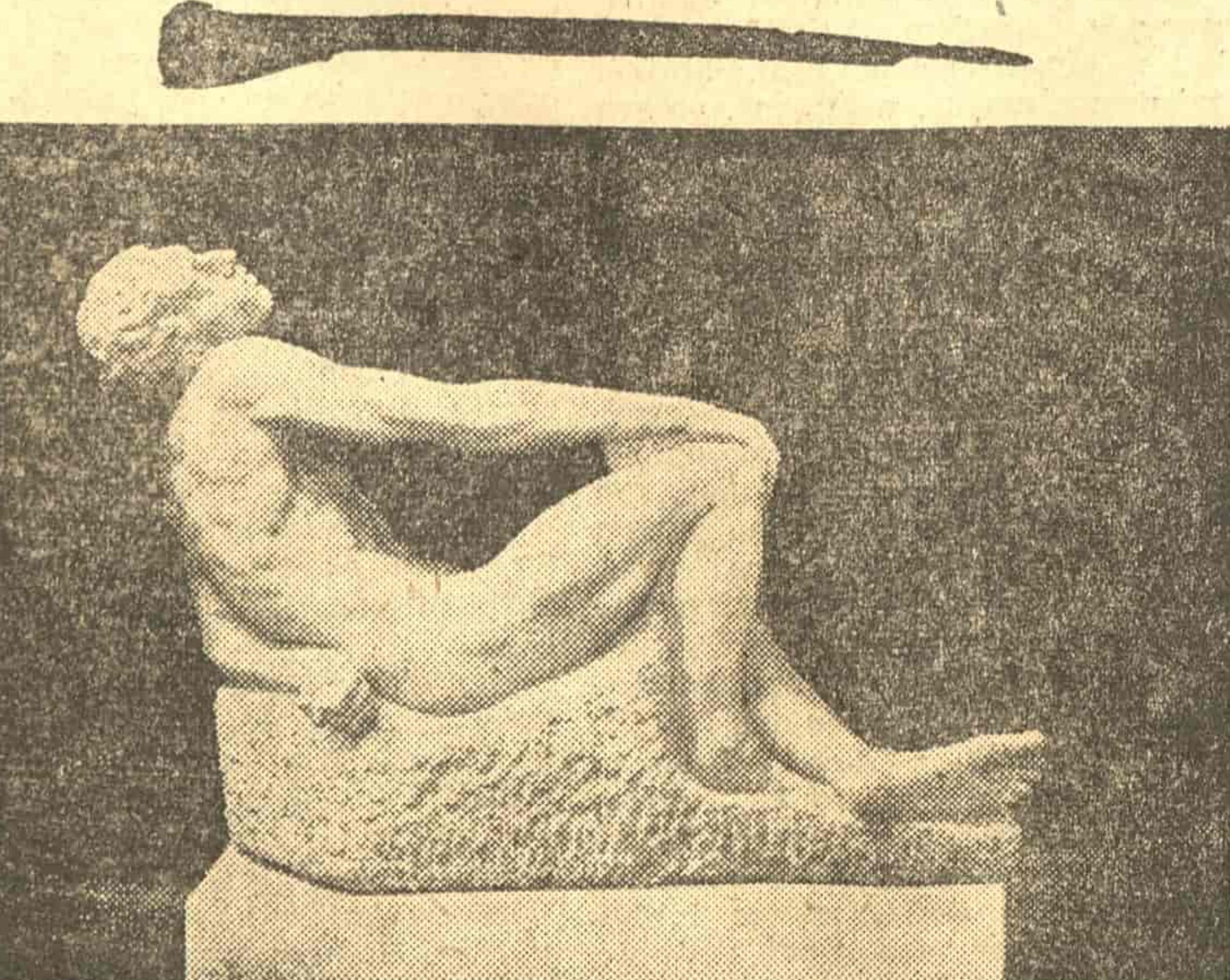
Ko će da pogodi gaz, da pronade ušće iz ove debele noći, i bos i dimljiv još od noćnih isparenja iskoraci na prag koji je jutro tišinom svojom izglašalo.

U gusto cedilo stida sasuo sam svu golotinju jednog voljenog tela. Sad gluvo zvono sećanja, već zardalo i napuklo, nikoga više ne može dozvati iz daljine.

Sležem se kao zemlja tek juče prekopana, na koju ljuji kiši i koju noge gaze. Sav ču najzad stati u jednu jedinu reč i ostati samo malena belina na nečijem putu u noći.

Pada na mene milaz nekog nemira, prugast i ružan, ko izglađnja mačku. I postaje mi hladno.

Osetim tad pred nogama nekakvo vlašato krvno, mora da neka zver mi se ušunjava. Saginjem se i ruka mi dohvata kosmatu šapu dosade, što skupčana leži kraj otisknutih vrata.

Toma Rosandić: Umorni borac

IZLOG KNJIGA

NADA MARINKOVIC:

„Kina“

(Sloga, Zagreb, 1957)

Nada Marinković je ovu vanredno kompleksnu knjigu esejističko-putopisne proze nazvala, preto, putopisom. U prvi māh, to i jeste putopis, ali ne tako nedvosmisleno, i ne u svakom momentu. Uostalom, i nje na prva knjiga, »Smisao i ljubav«, nije bila samo knjiga književnih intervjuja i razgovora. I tamo i ovde, ova vredna i zapužena ženapisac pokušava da je publicističku, to jest putopisnu materiju umetnički produži, da joj da svoj pečat filozofije, svoju boju tretmana.

Sporo, iz stranice u stranicu, ova knjiga nam otvara vrata današnje, socijalističke Kine, i, u svakoj pogodnoj prilici, vraća nas u prošlost ovog mnogomilionskog naroda, od prvih carskih dinastija pa sve do slavnog Velikog marša, i nedavno okončane Revolucije. Peking, duša tog naroda, raspevani cvrči po ulicama, susreće sa ljudima, naporno prebijanje barikada koje jednu Evropljanu dele od povučenih i u sebe skrivenih Kinea; zvanici centar Kine, predstavljen je srazmerno osudno, nekako zburjeno, ali već u sledećem poglavju Marinkovića se sigurnije oseća na tlu koje obraduje. U Sangaju, putopisac već govori smelje, ostvarujući zrelije i misaonije stranice, sa nena-metljivom socioškom analizom grada koji je pre Revolucije bio stetište stranih i kineskih buržua. Zapis iz Kantona obiluju izvornom lirsrom notom, koja se stišava kad u prvi plan izbjeg podaci uzeti iz savremenog života, socijalistički produhovljen, ali sa kineskom bojom lako neuobičajive sreće. Tu živu Kinu pisac analizira uz pomoć svih dokučivih znanja minulih filozofija, istorijski i kulturnih zbivanja, objašnjava je njenim sopstvenim folklorom, njenim lirskim pesnicima, koji su oličenje mira i jednostavnosti. U deljiku o Kunminu lirizam Nade Marinković dostiže najlepše domete. Mladi Cunking, obućen u ruho novog vremena, biva nam predstavljen nekolikom misaonim opaska ma, i razgovorom sa jednim Cunkinom, inače lekarem.

Ovo putovanje, početo u Pekingu, dugo četiri stotine stranica, takođe se završava Pekingom. Osobine putopisa su raznorodne, jer se tu smanjuju gorki, naturalistički podaci sa finim lirizmom, faktografiju sa psihološkim sećanjima, filozofiju sa istorijom. To putovanje se razgrana prostorno kroz mnoge interesantnije predele i gradove Kine, a vremenski kroz mnoge periode kineske istorije. Nemametljivo, putopis afirmiše današnju Kinu, čiji su nam napori na izgrađnji jednog čovečinskog sveta otopetka bili bliski.

Potpisnoj literaturi, koja je trenutno mršava koliko i domaća drama, Nada Marinković je poklonila evu srčano pisani knjigu. Moto knjige »Mi putujemo kroz predele kroz nas kroz najviše govor o tome koliko je Marinkovićeva angažovana na putopisu. Nije to turističko interesovanje za nepoznatim svetom, već umetničko, ono koje pretpostavlja doživljaj, ono koje traži da i prede, kao kakav junak, prode kroz nas. Tako, ova ukusno opremljena knjiga nam ne otvara samo jednu nepoznatu i dragu zemlju, već i jednog nedovoljno zapuženog, a vrednog i darovitog pisca.

M. D.

OTO SOLCI

„Hleb nasušni“

(Zora, Zagreb, 1957)

Knjiga pesama Ota Solca pretstavlja novu etapu u poetskom razvoju ovoga pesnika. Ona je u izvesnom, ne samo formalnom, smislu napuštanjem dosadašnjeg načina njegovog pevanja i pokušaj da se za njega novim, a za poeziju već poznatim putem, da jedan niž poeških doživljaja, jedan skoro približni poetski okvir. Ako bi se ova knjiga ocenjivala s te strane, da li je uspela ili neuspela, onda se može konstatovati da je Solcovo debitovanje u slobodnom stilu uspešno, da je on pokazao još jednu mogućnost svog pesničkog izražavanja, na trentutu vrlo sadržajnog i za njega značajnog, naročito u ritmičkoj vezanosti i arhitektonici stihova, u svežem jeziku i dočaravanju pojedinih atmosfera. Ali s druge strane, ako se knjiga posmatra, a ona se mora tako posmatrati, u opštosti gradiću naše poezije, onda se nameće jedan utisak da ona ni u sadržinskom a ni u formalnom smislu ne donosi izuzetno nove akcente. Ni bolja niti gora od sličnih knjiga koje se pojavljuju u knjižarskim izdanim, ona je održala izvesnih intimnih pesničkih doživljaja, pokušaj da se pretstavi samostol čoveka, pa donekle i njegova bezizlaznost iz te usamljenosti. Ali u tome značajnom

problemu, filozofskom problemu, pesnik je ostao samo na konstatovanju, a nije otisao dalje, nije gotovo ni raščlanio problem, akamoli da je pokušao da ih rešava. Prema tome, ostalo se na početnoj tački. Istina, mesto za probaj je napravljeno i sada, možda, treba početi ispočetka.

N. T.

SOMERSET MOAM:

„Ljudi i okolnosti“

(Izdanie „Omladine“, Beograd)

Popularnost jednog pisca nipošto ne znači i njegovu vrednost. To važi i za autora ove knjige — Somerset Moama. U to ne uverava ova zbirka njegovih pripovedaka — „Ljudi i okolnosti“ — koja nas vodi na daleka putovanja po Engleskoj, Španiji, Kini i južnim morima, pričajući nam ponekad zanimljivo, ponkad površno i neuyerljivo o ljudima i u krajevima vidjenim na tim putovanjima, i ostavljući nas često ravnodušnim i nezainteresovanim. Da se u ovim pripovetkama — feljtonima, poređ privlačne fabule, nadene neka dublja misao i značenje, bitnija poruka pisca, njihova vrednost bi bila neusumnjičiva veća.

Između petnaest pripovedaka u knjizi »Ljudi i okolnosti“ neke se mogu izdvajti, kao naprimjer: »Sanatorijum, »Zimsko kružno putovanje, »Epizoda« i »Zmaj«. Dogadaji nisu jedino i najvažnije u njima, već su oni pogodna i atraktivna pozadina na kojoj se otkrivaju ljudnosti sa svojim skrivenim željama, ēudinama, ambicijama, pakostima i vrlinama. Dobro i зло, žalost i radoš, potištenost i vedrina smenjuju se u njihovim dušama dajući im sve ono što ih može približiti čitaocu — životnu istinu, jednostavnost i neposrednost.

Posebno je zanimljiva i vredna pripovetka »Sanatorijum« (koju smo pre nekoliko godina videli i na filmskom platnu, u jednom od filmova radenih po Moamovim pričama). U njoj se pripoveda o ljubavi dvoje mladih lica, koja se leće u sanatorijumu — o ljubavi koja podeljuje uprkos skore smrti jednoga od njih. I o neslozi i mržnji dvoje staraca, gde je tek smrt pokazala ispravnost i jačost ljudske pakosti i mržnje. Takvi dogadaji poremetili su jednoljubnost sanatorijumskog života; onda se polako sve vraca na staro, sve se smršuje, naveliči svoju staru masku, da bi samo s vremenom na vreme neki novi pacijent ili neka nova smrt uneša za čas malu promenu...

Knjiga »Ljudi i okolnosti“ preveo je Miša Đorđević, a sažet, veoma instruktivan i analitičan pogovor napisala je Ivanka Kovačević.

Dragica M. Ilić

ZIVADIN M. STEVANOVIC:

„Gruža i Gružani kroz istoriju“

Ova nevelika brošura jedna je od mnogih sličnih koje povremeno publikuju daroviti ljudi iz naroda, a u kojima obraduju dalju i blisku istoriju svog zavičaja. Bogata istorijska prošlost Gruža zaslužuje ne ovih dvadesetak, već možda i dvestotine stranica. Služeći se raznovrsnim izvorima naših i stranih istoričara, Stevanović je, kronološki, od feudalne epohe pa do Drugog svetskog rata, izneo najkarakterističnije podatke i najvažnije dogadaje vezane za ovaj kraj. Premda se njegov rad sve na sažetu rešenje golih zbiranja, svaki redak ove knjige, zahvaljujući kvalitetu istorijskog materijala, zanimljiv je i privlačan.

Brezdar gruzanske prošlosti, Zivadin Stevanović je pokazao darevitost krepkog pripovedanja. S druge strane, ovakve knjige se pišu u vremenima i zemljama koje hoće i grade mir, i trenutima kad čovek ima vremena da se okrene svojoj prošlosti, i onome što je u njoj uzbuđljivo i lepo.

M. D.

Velimir LUKIĆ

Sećaj se andela tog, put ti je pokazao Iza sveta. Tamo gde vasione nema Gde premire one koju si sanjao Kao lutka slomljen, do bola. Kad putujemo vetrovi su iza nas A ispred: mora. Toliko je ostalo Lišća na stablu... Nikad ne čuh još reč, Gle i klob je to moja, kad govorim Ili spavam uvek prisutna u mozgu U trenutku opoja da nije to baš Nit ona, čas taj, lice to Što zelih ga. Pa ni usta moja Ni krik što pružamo ga, kud? Kroz tamu čekaju. Kuda niz put. Putuju lađe, i senke pretvaraju se Odriše kobno leto. Puko prosuto, Niz zvuk i odneseno nam. A na ogledalu ne beše li to bora nećija Godine trag što pronesu svoj, i eho Čudnih nas, sledenih u večerima

SVETA LUKIĆ:

„Razlozi“

(Nolite — 1957)

postojećim još ja, koje će nastati kada se »uzbudeno prolazno ja istrese perja komplikovanja, komarača egzibicionizma koji nisu lucidnost, kad postane prirodan ravnopravni sautešnik, koji prima i ubolicava da vremena i otkriva spontani bit tika našeg progrusa. Progres, koji treba da bude povod ka neposrednom, obrazloženom ustručavanju od zaledanja ka brzopletim konstatacijama; »Razlozi su mogli, Sveti Lukić je mogao, ali, on nema svoju sobu, sredenu, iz koje se može tačno promatrati svet koji je nastao i koji se oblikuje. Koji obično nije, avaj, ni tako komplikovan, ni zamršen! On je najnemilosrdniji sudija svojih života. U oba kruga (priči: GREBENI, MUNJE i MAGLE — OD PROSTOSTI i drugi: HORIZONT) prisutna je strast mladića da ostvari sintezu psihološke, istorijske i sociološke komponente analize našeg života i našeg kretanja. Dobija se učitak labave strukture čitavog sistema posmatranja: među ove spletovi moglo bi mnogo tega još da upadne, izostanak pojedinih krokija ala PAUZE iz prvog kruga, te potere za detinastim balkonom iživljavanja ne bi se ni primetio: »Može se apstrakcijama ući u život. Može — ne može. Teorijski nesumnjičivo — neostvarljivo, međutim. Nebo neposrednosti sve se više diže. U dim. Nestaće jer je veštacko. Ne, ne, ne. Izmišljena dilema.« Plitka, dosadna, eto igra, koja ne razrešava čvorove i dileme, nego je sama sebi cilj: Izlišnu za obiljniju analizu! Ima dosta ovih ovih, konfuznih mesta u »Razlozima«, ima prenemaganja intelektualaca, fantoma sa kojima Sveti Lukić nije imao razloga da se druži. Međutim, »razlozi« postaju da se ova štava prime u srcu, da se o njima razmišlja, jer donose sveže posmatranje, potiču više no što rešavaju (»Rodjenje melanholije, »Sloboda kao magnet«, »Beograd — amaterska varoš, »Zaknasno pismo vetrus«, »Suva pre-

Vladislav Tišma

M. LALEVIC:

„Kako se kaže? kako se piše?“

(Narodna knjiga, Beograd)

U impozantnom obimu od blizu 400 stranica pojavila se nedavno jedna značajna knjiga u svom rodu, jezički prirodnik M. Lalević: »Kako

se kaže? Kako se piše?« M. Lalević je dosad bio poznat kao istaknuti popularizator jezika i njegovih normi i čistote. Ovom knjigom, pak, on je ne samo potvrdio to svoje kvalitete, nego i čitalačkoj publici dao deo koje nije imala.

</

MI PIŠEMO A ONI KRADU

Putuje li čovek vozom, sa više državnih viza u posao, negde sa svim daleko od otadžbine, na staničnim peronima malih i većih gradova nepoznate zemlje, dolazi do susreta očiju, sasvim izbliza, kroz parom zamagljeno prozorsko okno vagona, sa ljudima koje putnici nikada nije upoznalo i nikada neće upoznati. Čini mi se da u tom svakidašnjem putničkom fenomenu ima nečeg tužnog, neke bespomoćnosti i uzaludnosti, zbog neovaranih životnih romana, koji su se mogli zaroditi i koji su u samoj praklici razdruvani i razvejani, zbog brzog kretanja onog s jedne strane prozorskog okna i ostajanja, ne kretanja onog s druge strane previdnog stakla. Ima, razume se, još tužnijih, još uzaludnijih, ili, ako hoćete, još besmislenijih, još bespomoćnijih susreta, među kojima mi dopustite da pomenem magnovjenje direktnog odnosa između srpskog, tankorukog i bosonogog čobančića, čuvara stada na ledini kraj glavne pruge, i slavne, svetski slavne filmske „zvezde“ koja putujući Simplon-ekspresom sa uredenog zapada na zapušteni istok, zatčedeno i radozano stoji uramljena u prozorskog okna vagona i sara pogledom po njivama i brežuljicama koju naglo beže, zanavek, zanavek.

Ima li, onda, veće i ustaljenije veze između nas, sачice pisaca u Beogradu, kulturnom centru i glavnom gradu Jugoslavije s jedne strane, i naših sasvim bliskih sunarodnika, homoljskih, kučevskih seljaka, onih čiji je administrativni centar kilometarski ne osobito daleki Petrovac na Mlavi s druge strane? — Priznati valja: avaj, nema! Jer, da ioli ima, zar bi bilo moguće, da mi ovde piskaramo, pišanjem obelodanjujemo i razvijamo neke takozvana visoke ideale čovekoljubija, istine i pravde, lepote i ponosnosti sveta, a oni tamo — ne, naravno, svi oni tamo, nego srećom samo recimo neki, samo recimo malobrojni među svima njima tamo — da kradu, grupno združeni i organizovani, trube platna, svile i još koječega, po zadružnim prodavnicama ovde-onde, po Petrovcu, Žabari-ma i u samom Beogradu. U usmenim susretima sa književnicima (— neću reći — farisejima, po staroj biblijskoj reči) mogao sam ovih dana, kada je u toku sudenje u Petrovcu na Mlavi, jasno razabratiti, da je mnogima sasvim dobro poznata ona takoreči endemična pojava krade u jednom lepotom, planinskom ili makar samo bregovi-vitom kraju severo-istočne Srbije, u jednom prekrasnom, valovitom kraju koji i socijalna medicina zemlje dobro poznaje, imajući tamо visokih i čovacka dostojnih zadatka iskorenjivanja jedne srećom već dobro subzijene opake boljetice.

O sudskom procesu koji je sada u toku ja, razume se, nemam šta da ovde traćam i nagvaždam: niti sam nadležan, niti sam stručnjak. Ali, sin sam ove zemlje i boli me njene žive, otvorene rane, i bide u meni ožiljci njenih već davno isceljenih, zaraslih rana, i slukte u meni, običnom, ovdašnjem esejističkom spisatelju srpskom, siutnje tolikih stranputica, na kojima cemo se svim potuziti, sve dok ne bude izgrađena „materijalna baza“, nužni preduslov one duhovnosti i blagodatne stvaralačke lepote koja u drevnom narodnom pesništvu trepti i blista mutnim sjajem svog nemnočnog vapjanja a u pesništvu ovog današnjeg preobražajnog vremena jauče i grca u turbojnoj izmaglici velikih htenja i streljenja.

Zato, i samo zato, usudujem se da govorim o bujnoj kradi svojih sugrađana i sunarodnika, o poslovanju koje, u svojoj očiglednoj društvenoj negativi, ipak sitno zaostaje za razbojništvinom po šumadijskim selima od pre jedne godine dana, kada je počinjocima zlodela sudeno u Svetozarevu, bivšoj Jagodini, rodnom gradu ponosnog borca Svetozara Markovića. Usudujem se, dakle, da govorim o činjenici da se u Srbiji — hara, pljačka i krade, upored sa gradeњem i zidanjem, kojem napor i naponu kraja nema.

Mi smo isparcelisani, a po dijnim i lucidnim rečima „Nemačke ideologije“ Karla Marksa, „čim započne podela rada, svaki ima određeni isključivi krug delatnosti u koji je sateren i iz koga ne može izaci...“. Pisci pišu (što im je volja), gradevinari stanbene zgrade podižu, trgovci trguju, zanatlje prave i opravljaju stvari i predmete koji su im stručno-zanatljski pod rukom i znanjem, zemljoradnici zemlju obrađuju, zasejavaju, preoravaju, svak na svom terenu stručnosti i punopravne nadležnosti nešto doprinosi i stvara, a neki medu nama, anarho-individualistički bunтовni, svojim ludim gramzivostima prepušteni — u kradu srljuju, idu, a upravo pred činjenicom izopćavanja

odlaze. Nas pisaca, koji smo ne znam kako, bog te pita kako superiorni i idealni, ta činjenica se može i ne dotači, o našu plemenitost stručne spisateljske radnje ta se pojava može i ne očesati (jer, mi smo, svi, isparcelisani), ali, pošto smo mi, spisatelji ovdašnji, bliska sabrača sa kradljivcima iz Hornjeg i Kućeva, da dopuštam sebi da javno kažem da smo mi, svi ti ovdašnji, u neku ruku sukriveni onih lopova, kradljivaca i pljačkaša.

Kako smo mi to, pitam se, godina u godinama pisali i spisateljski se iskazivali, izražavali, kada su naši bliški sunarodnici mogli ići nekim sasvim drugim putem. Ja lično osećam se, jednostavno rečeno, odgovornim za društvena nedelja grupe lopova iz istočne Srbije. Naš uvaženi i ugledni dnevnik „Politika“ donosi, već danima, njuhove fotografije. Bistra su to i promučurno lukava, trezvana, pačak i veoma lepa lica; jedan medu njima, možda onaj „glavni“, živo potseća svojim pametnim crtama na lik Stevana Sindelfica, koji, u ustaničkim bojevima od pre jednog i po veka, pade junaka na ivici šanca na Čegru. Jedan blagi lik žene, saučesnice u kradama, potseća nas na večito materinstvo žene. Jedan treći lik nosi okolo usana volterijanski osmejak skepse, ironije, istinske pronicljivosti. Jesu li ovo lombrovski tipovi kriminala i zločina? — Ne verujem, ne mislim. Naprotiv, mislim da su oni žrtve podele rada, žrtve jednog reda stvari koji mi, piskarala ovdašnja, i ne same mi, nismo mogli ni umeli otkloniti, zbrisati, uništiti, zanavek. Jer, ruku na srce, daleko pre no što će postati takoreči profesionalni kradljivci, izvesni nama nepoznati ljudi, recimo baš iz sela Veliki Popovac, imali su i morali su imati neke druge, nama sasvim nepoznate apetite, pripadajući jednom svetu koju (u ogromnoj i strahotnoj izdiferenciranosti nezadovoljnih i zadovoljenih potreba svih) nas u ovoj zemlji i svih nas u svima zemljama), pretstavlja jedan odredeni krug znanja, streljenja i osećanja, krug pojmove i interesa, krug sasvim poseban, totalno odvojen od kruga misli i streljenja ljudi po gradovima, kao što uostalom i u samom Knez Mihailovom ulicom, a nedelja je, pa se ceo svet razbaškario, razulario, nekako se fino odomatio, šeta svet pored mene, ispred mene, grče mi ususret, svet koji šest dana radi a sedmog izade na Kalemeđdan da se odmor, da se nadlaže svežeg vazduha, da baci pogled malo na Savu i preko Save put Zemuna, šeta jedan svet koji je pomod i ja i svi mi, danas. Uporedujem ono što je ostate zapisano u mojoj sebi sa konacima ljudi koji promišu pored mene. Može li se to dovesti u vezu? Ne znam. A toliko bih želeo da ta prepodnevena šetnja kalemeđanskih graditelja socijalizma i ono što ja snevam živi u ljupkom, istovetnom sporazumu sa vremenom. Iznenadno februarsko proleće razdrago je ta lica koja su još do juče mislila na ugadi, iznenadniču proleću prisiljava me na neku novu priroštinu sa sobom i sa drugim.

U opštepoznatoj gorko-satiričnoj pesmi Đure Jekšića „Otac i sin“ („Jedanput ide stari Amidža...“) pošteški je fiksirao ideološko pomeranje od feudalno-viteškog mentaliteta ka građanskom i demokratskom. I Don Kihot bi našeg plemnitog i bolnog Duru potapšao po ramenu. Hoćemo li mi sada pasti u idealističku varku o daljem sročavanju, zlog jedne trenutno aktuelne sudske procedure, u nizu tolikih kojih je bilo i kojih će biti? Ili ćemo mi, izvesni pisi ovdašnji, koji rečeno čitamo sočinjenija jedni drugi, i koji se u podeli rada nalazili u jednom svom krugu, kao što se inženjeri, lekar, advokati, trgovci, zanatlje, fabrički radnici i poljoprivredni trudbenici nalaze, svu svojim posebnim krugovim, parcerijama, pretincima, ili ćemo dakle da poveruje da je zima prošla već u februaru, i da se „klima menjne...“

Glasovi se odavno čuju Izvesno je da ne govorim nešto zapanjuće novo. Pretprošle godine, Davičo mi je nešto slično go-

vorio povodom jedne faze mojih pesama: »Ostavi se tih večnih tema, vi mladi treba da date stvarno nove, današnje reči, reči koje će potvrđivati i inspirisati ovu stvarnost. Tu su i Bandićev prošlogodišnja plediranja za istinu života, načelost rezonerska, ali prevozmena i tačna. Na mom stolu upravo leži jedno pismo Novaka Simića, sve u takvom raspolaženju, »Jugoslovenski literarni časopis... mlađi daroviti ljudi... socijalistički čovjek...« Oni su pisci diskutovali o materijalnom stanju ovog lista. Tom prilikom je neko iz sve snage viknuo: »Tirač! Dajte tirač! U sto hiljada primera! Pre sto godina, kad je Srbija imala 5.000 intelektualaca, »Zastava«, »Rade-nik«, »Otdažbina« i drugi listovi izlazili su u desetinama hiljada primeraka...“

„Ovim razlozima mogu se suprotstaviti mnoga izvinjavajuća objašnjenja, ali ima jedan krepak

zvuk u tim rečima koji je mnogo manje način od tona kojim je izrečen. Glasovi se davnog čuju. Na svim stranama, Milan Šrdoč u ulozi Doktora u filmu „Subotom uveče, nove pesme Radonje Vešovića, romansierska nastojanja Mladen Markovića, scenska izvođenje poezije mlađih glumaca beogradske Pozorišne, neki radovi mlađih primenjenih umetnika, sve je to opipljiva podrška i nada ovoga trenutka savremenosti. Podršku mi dojavu i »Književne novine«, koje su mi tražile da im donesem ovako intenzivni dnevnik. I prvi put mi se dešava da naručenu stvar pišem svim srecem.“

Nedelja, popodne

Primenjena umetnost? Ama, ne počni i ne priznajem. Jednostavno: ovaj, današnji, jugoslovenski čovjek, koji hoće socijalizam, koji se u njemu tek obrevo, kao što se ovoga toplog februarskog prepodneva obrevo u nečekivanom kalemeđanskom proleću, pa trepcu očima, i ne može da se privikne, da poveruje da je zima prošla već u februaru, i da se „klima menjne...“

Glasovi se odavno čuju Izvesno je da ne govorim nešto zapanjuće novo. Pretprošle godine, Davičo mi je nešto slično go-

vorio povodom jedne faze mojih pesama: »Ostavi se tih večnih tema, vi mladi treba da date stvarno nove, današnje reči, reči koje će potvrđivati i inspirisati ovu stvarnost. Tu su i Bandićev prošlogodišnja plediranja za istinu života, načelost rezonerska, ali prevozmena i tačna. Na mom stolu upravo leži jedno pismo Novaka Simića, sve u takvom raspolaženju, »Jugoslovenski literarni časopis... mlađi daroviti ljudi... socijalistički čovjek...« Oni su pisci diskutovali o materijalnom stanju ovog lista. Tom prilikom je neko iz sve snage viknuo: »Tirač! Dajte tirač! U sto hiljada primera! Pre sto godina, kad je Srbija imala 5.000 intelektualaca, »Zastava«, »Rade-nik«, »Otdažbina« i drugi listovi izlazili su u desetinama hiljada primeraka...“

Nedelja, popodne

Primjena umetnosti? Ama, ne počni i ne priznajem. Jednostavno: ovaj, današnji, jugoslovenski čovjek, koji hoće socijalizam, koji se u njemu tek obrevo, kao što se ovoga toplog februarskog prepodneva obrevo u nečekivanom kalemeđanskom proleću, pa trepcu očima, i ne može da se privikne, da poveruje da je zima prošla već u februaru, i da se „klima menjne...“

Glasovi se odavno čuju Izvesno je da ne govorim nešto zapanjuće novo. Pretprošle godine, Davičo mi je nešto slično go-

vorio povodom jedne faze mojih pesama: »Ostavi se tih večnih tema, vi mladi treba da date stvarno nove, današnje reči, reči koje će potvrđivati i inspirisati ovu stvarnost. Tu su i Bandićev prošlogodišnja plediranja za istinu života, načelost rezonerska, ali prevozmena i tačna. Na mom stolu upravo leži jedno pismo Novaka Simića, sve u takvom raspolaženju, »Jugoslovenski literarni časopis... mlađi daroviti ljudi... socijalistički čovjek...« Oni su pisci diskutovali o materijalnom stanju ovog lista. Tom prilikom je neko iz sve snage viknuo: »Tirač! Dajte tirač! U sto hiljada primera! Pre sto godina, kad je Srbija imala 5.000 intelektualaca, »Zastava«, »Rade-nik«, »Otdažbina« i drugi listovi izlazili su u desetinama hiljada primeraka...“

Nedelja, popodne

Primjena umetnosti? Ama, ne počni i ne priznajem. Jednostavno: ovaj, današnji, jugoslovenski čovjek, koji hoće socijalizam, koji se u njemu tek obrevo, kao što se ovoga toplog februarskog prepodneva obrevo u nečekivanom kalemeđanskom proleću, pa trepcu očima, i ne može da se privikne, da poveruje da je zima prošla već u februaru, i da se „klima menjne...“

Glasovi se odavno čuju Izvesno je da ne govorim nešto zapanjuće novo. Pretprošle godine, Davičo mi je nešto slično go-

vorio povodom jedne faze mojih pesama: »Ostavi se tih večnih tema, vi mladi treba da date stvarno nove, današnje reči, reči koje će potvrđivati i inspirisati ovu stvarnost. Tu su i Bandićev prošlogodišnja plediranja za istinu života, načelost rezonerska, ali prevozmena i tačna. Na mom stolu upravo leži jedno pismo Novaka Simića, sve u takvom raspolaženju, »Jugoslovenski literarni časopis... mlađi daroviti ljudi... socijalistički čovjek...« Oni su pisci diskutovali o materijalnom stanju ovog lista. Tom prilikom je neko iz sve snage viknuo: »Tirač! Dajte tirač! U sto hiljada primera! Pre sto godina, kad je Srbija imala 5.000 intelektualaca, »Zastava«, »Rade-nik«, »Otdažbina« i drugi listovi izlazili su u desetinama hiljada primeraka...“

Nedelja, popodne

Primjena umetnosti? Ama, ne počni i ne priznajem. Jednostavno: ovaj, današnji, jugoslovenski čovjek, koji hoće socijalizam, koji se u njemu tek obrevo, kao što se ovoga toplog februarskog prepodneva obrevo u nečekivanom kalemeđanskom proleću, pa trepcu očima, i ne može da se privikne, da poveruje da je zima prošla već u februaru, i da se „klima menjne...“

Glasovi se odavno čuju Izvesno je da ne govorim nešto zapanjuće novo. Pretprošle godine, Davičo mi je nešto slično go-

vorio povodom jedne faze mojih pesama: »Ostavi se tih večnih tema, vi mladi treba da date stvarno nove, današnje reči, reči koje će potvrđivati i inspirisati ovu stvarnost. Tu su i Bandićev prošlogodišnja plediranja za istinu života, načelost rezonerska, ali prevozmena i tačna. Na mom stolu upravo leži jedno pismo Novaka Simića, sve u takvom raspolaženju, »Jugoslovenski literarni časopis... mlađi daroviti ljudi... socijalistički čovjek...« Oni su pisci diskutovali o materijalnom stanju ovog lista. Tom prilikom je neko iz sve snage viknuo: »Tirač! Dajte tirač! U sto hiljada primera! Pre sto godina, kad je Srbija imala 5.000 intelektualaca, »Zastava«, »Rade-nik«, »Otdažbina« i drugi listovi izlazili su u desetinama hiljada primeraka...“

Nedelja, popodne

Primjena umetnosti? Ama, ne počni i ne priznajem. Jednostavno: ovaj, današnji, jugoslovenski čovjek, koji hoće socijalizam, koji se u njemu tek obrevo, kao što se ovoga toplog februarskog prepodneva obrevo u nečekivanom kalemeđanskom proleću, pa trepcu očima, i ne može da se privikne, da poveruje da je zima prošla već u februaru, i da se „klima menjne...“

Glasovi se odavno čuju Izvesno je da ne govorim nešto zapanjuće novo. Pretprošle godine, Davičo mi je nešto slično go-

vorio povodom jedne faze mojih pesama: »Ostavi se tih večnih tema, vi mladi treba da date stvarno nove, današnje reči, reči koje će potvrđivati i inspirisati ovu stvarnost. Tu su i Bandićev prošlogodišnja plediranja za istinu života, načelost rezonerska, ali prevozmena i tačna. Na mom stolu upravo leži jedno pismo Novaka Simića, sve u takvom raspolaženju, »Jugoslovenski literarni časopis... mlađi daroviti ljudi... socijalistički čovjek...« Oni su pisci diskutovali o materijalnom stanju ovog lista. Tom prilikom je neko iz sve snage viknuo: »Tirač! Dajte tirač! U sto hiljada primera! Pre sto godina, kad je Srbija imala 5.000 intelektualaca, »Zastava«, »Rade-nik«, »Otdažbina« i drugi listovi izlazili su u desetinama hiljada primeraka...“

Nedelja, popodne

Primjena umetnosti? Ama, ne počni i ne priznajem. Jednostavno: ovaj, današnji, jugoslovenski čovjek, koji hoće socijalizam, koji se u njemu tek obrevo, kao što se ovoga toplog februarskog prepodneva obrevo u nečekivanom kalemeđanskom proleću, pa trepcu očima, i ne može da se privikne, da poveruje da je zima prošla već u februaru, i da se „klima menjne...“

Glasovi se odavno čuju Izvesno je da ne govorim nešto zapanjuće novo. Pretprošle godine, Davičo mi je nešto slično go

RIMSKA NOCI I DANI

(Nastavak iz prošlog broja)

Idemo, zatim, kući pomenutog novinara, koja je u ulici gde stanjaju Englez i slikari, i koja ima, terassu, na kući. Nad nama je sad Pinčo sav u steni. Nad našim glavama, visi.

Ja onda, slučajno, spominjem špansku rečenicu, koju sam već spomenuo, da je život san i to izaziva diskusiju, o snu i stvarnosti. Moj prijatelj, novinar, zastupa mišljenje, da treba smisao tražiti u religiji. Oficiri smatraju da je talijanska Renaissance najviši stepen, do kojeg ljudska prosvetnost može doći i, vele, smisao života se nalazi u ideji uživanja, onako, kako to kaže Lorenzo Medici i D'Annunzio. Koji pretsednika vlade zastupa mišljenje, da je ljudska sreća u ljubavi muža i žene i porodici. Žena moga prijatelja, Albanka, zna se da je Marksist i kaže da su sve to ideje o prolaznosti, snu, melanholiji, u starosti, posledice bioloških promena kod muškaraca. Da to nema naučne vrednosti. Odgovor na tajnu života treba tražiti u materialističkoj filozofiji.

Ja se onda branim, da je ta misao, da je život san, prisutna u celoj istoriji sveta i čovečanstva. Shakespeare kaže da je naš život „od sna satkan“. San, kažu, nemacki filozofi. San, kažu i grčki filozofi. San, kažu i Sokrat, taj najčešći čovek Atine, koji je najveća uteha, bar meni. San, kažu i kineske Taoiste. San, kažu i na Tahitiju. Svud to kažu, gde ljudska nogu kroči.

Albanka onda kaže da su to, zastareli, idealistički pojmovi.

Ja se onda branim, da to nije nikakva idealistička filozofija, nego, preto, moja impresija i misao, koja me ne napušta. I da mi se čini da je, pri kraju života, kod svih ljudi, opšta. A podvlačim da svakako nije patološka pojava, kao verška bogotina. Smrt, san.

Koji pretsednika vlade na to počinje da ciči i preklinke nas da prestanemo. Ona hoće kući. Boji se, da joj oca nisu ubili.

Sobarica naše domaćice, međutim, — koja nam je spušta led u čaše, — obilazi nas i glasno grdi. Veli, njeni zemljaci u Sabinskim brdima, seljaci, kad se napiju, potoku se. A gospoda u Rimu, veli, borbaju što niko živi ne može razumeti.

Odlazeći kući ja onda razmišljam, i dalje, o toj žudnji, da se nekud ode, i odande gde smo najstreniji. Uvek sam imao tu želju da nestanem u daljinu. Da otputujem, da napustim, da ostavim. „Ne valja to“, — kažem samom sebi.

„A što da ne valja?“ — javlja se neki glas u meni. Mogao bih i u Danskoj, i u Švedskoj, i u Norveškoj, da živim. Pa i na Ajslandu. Svud imam dobrih ljudi.

Jedan drugi glas u meni, na to, dovukuje mi, da se varam. I, da sreće nema van onog mesta, gde smo proveli detinjstvo i gde smo se rodili.

Eto, ja sad živim u Rimu, a nisam, u stvari, u Rimu prisutan. Nalazio sam se danas na jednom Congressu frizeru u Aalborghu, u Danskoj. Učestvovao sam čak i u deljenju nagrada. Istina, to je bio pre tri godine, ali ja sam, de facto, tamo proveli ovaj dan, — u sećanju.

Sutra ću da idem i sedim na bregu, iznad Univerziteta, u Upsali, a prekosutra u pozorištu, u Bergenu, kod Bjoernsona, koji je bio veliki prijatelj naroda, kome pripadam. Tamo ću biti veselo.

Zar nije smešno — javlja se opet jedan glas u meni — ići na spavanje svojku, a želeni odlazak u Bergen i neke hladne, severne, zemlje. I to iz Rima, gde je živeo Caesar. Sama pomisao da živim tamо, gde je živeo Caesar, trebala bi da me načini realnim, aktivnim, zadovoljnim. Mesto da sutra idem u pozorište, u Bergen, bolje bi bilo da odem u Terme Dioklecijana i da sedim pod crnim poprsjem Caesara. To je bio najinteligentniji, i najbrži, čovek svog vremena. Šta će mi Bjoernson?

Međutim, taj nered u stvarnosti, i mislim, dok se svičim i ležem u postelji, nije samo moj doživljaj i moja fantazmagonija. U trenutku, kad me hvata prvi san, ja se sećam, da su mi, u poslednje vreme, o tome, pričali i drugi, mnogi, moji poznavnici. Osećaj stvarnosti počinje da isčešava i kod mnogih mojih prijatelja, koji mi pišu pisma. Kad mi pišu pismo, vele, nikad nisu sigurni iz kog će mesta pisati iduće, a nisu sigurni ni otkud će slati svoj odgovor. Menjavu se, ne samo naše adresse, nego i mesta u kojima živimo, pa i kraljevstva gde smo se zatekli. Sećam se da mi je žena, pre polaska, rekla, da je umorna već od tog neprekidnog seljakanja i da je željna da fiksiramo naše prebivalište već jednom. Ona mi, sasvim ozbiljno, kaže, da bismo trebali da odemo da živimo u jednoj kuli svetilji, u Bretagni, gde smo bili u mladosti. Na ostrvu Ouessant. Veli, da se već smirimo jednom. Meni onda, pada na pamet rečenica na španskom: da se smiruju samo mrtvi, — se quedan solo los muertos. Kao što je to običaj muževa, koji sebe smatraju uvek pametnijim od svojih žena, i ja sam se srećao više. Ne valja ovako, kako živim. Trebalo bi tražiti spasu, iz te vrtovlavice sna. Trebalo bi pozvati ljude da stanu, da se ne rastaju, da ne napose bula, da se opet sretnu.

Da, voleo bih da opet vidim te ljudi, sa kojima sam razgovarao o ratu i nepravdi u svetu. Da viđam, kao neke sestre, još jednom, i te žene, sa kojima sam igrao i pevao tamo, na Severu. Eto, neke medu njima mi i sad još pišu. Jedna mi se javila iz Arhusa, u Danskoj, dve iz Švedske, a

jedna mi piše redovno iz Salamanke. Jedna Amerikanka, iz Chicaga, javlja mi se o Novoj Godini, kablom, i, što je najlepše, sa zadočenjem od četvrnaest dana, jer nije zaboravila da ja slavim Novu Godinu po starom kalendaru. To je zato — javlja se jedan glas u meni — što sam je, sa njenom majkom, prokrjumčario na prijem kod Anzane i pretsednika republike Zamorre. To nije zaboravila.

Miloš CRNJANSKI

Ali i ja pokušavam, katkad, da sačuvam takve veze i mučio sam se dugo, iz Nemačke, da pošljem, poštom, s vremenom na vreme, malo burmuta, za dva rudara, koje sam upoznao na Spitzbergenu. Tako sam zavoleo neke ljude, koji me se inače nista ne tiču, i u Švedskoj. Pa se pitam gde su sada?

Zavoleo sam, na primer, bibliotekara u Nobelovoj Akademiji, koji se interesovao za Srbiju. Bio je to čudan, mlađi, čovek. Kad se povela reč o ženama, rekao mi je da ne valja što za njima, po Švedskoj trčim. Veli, žene su kao tramvaj. One prolaze kao tramvaj. Kad jedna prode, druga se već pojavljuje, treba samo malo pričekati. Sad se toga, — kad tramvaji u Rimu prolaze i škripe, — često setim. „On je lud“ — velim samom sebi.

Ali svi me ti moji mili i dragi uzalud čekaju sad. Eto, rat je, i ja imam da sedim tu u Rimu i da preko dan, u poslanstvu, radim. Sva ta putovanja čine mi se, sad, luda. Trebalo je ostati u svojoj zemlji. Ne treba ići dalje od svoga rodnog kraja.

Pri prelazu Tibra, kod kafane „Esperia“, koja je zatvorena, zamirše i u noći, kafa. Nije daleko sad do moje postelje. Sedam kod jednog praznog stola, na ulici, pored zida, i posmatram žutu, mutnju, Tibar. „Tiberis flavus“ — kažem sebi, latinski, kao u detinjstvu.

Prelazu Tibra, kod kafane „Esperia“, koja je zatvorena, zamirše i u noći, kafa. Nije daleko sad do moje postelje. Sedam kod jednog praznog stola, na ulici, pored zida, i posmatram žutu, mutnju, Tibar. „Tiberis flavus“ — kažem sebi, latinski, kao u detinjstvu.

Bernar Bife: Zuta pozadina

I dok tako tu sedim, ili sanjam da sedim, sećam se da je tundra, na Spitzbergenu, kad cveta, mnogo šarenija, nego Pinču, koji preko Tibra vidim. U beskrajnjem ledu i pustoši, tundra je tamo bila tako dirljiva. Videću je dakle, i na svom samrtnom času, i, sa njom, i ledjeni vrh ostrva Jan Majen. U magli, kad mi se to ostrvo bude javilo, proletaće skoro nevidljivi kormorani, koji tamo lete.

Sećam se kako mi je, pri rastanku, večeras, onaj novinar, moj prijatelj, prebacivao, što u Rimu nisam zadovoljan. Veli, imam informacije da će Francuzi bombardovati Rim i Italiju. A Italija je tako lepa (la povera bella). Tačno je, veli, da je na Severu, po kućama, lepo ognjište, i vatra, ali su ljudi tamo tromi, a žene. Italija je tako vedra. Rim ima najbolju odbranu od bombardovanja iz vazduha. To je, kaže, Papa. Nema čega da se bojam, a ta moja melanholija, to je znak starosti, zamor od života, — „taedium vitae“, kaže latinski.

Ja se trudim, i tako san, da mu protivrečim. Velim, neću da sutra ujutru opet gledam tu sirotinju kako drhti od zime. Sigurno je da je i Marinetti tako lepa (la povera bella). Tačno je, veli, da je na Severu, po kućama, lepo ognjište, i vatra, ali su ljudi tamo tromi, a žene. Italija je tako vedra. Rim ima najbolju odbranu od bombardovanja iz vazduha. To je, kaže, Papa. Nema čega da se bojam, a ta moja melanholija, to je znak starosti, zamor od života, — „taedium vitae“, kaže latinski.

Imam ja tamo i drugih poznaničkih Danaca i Dankinja, ali možda će me opet pomešati sa Čehoslovakom? Treba sutra da im se javim karton, inače, kakvi su, mogu pomisliti da, u Pragu, umirem.

Imam, na primer, poznanicu, igračicu Johanson. To je vrlo lepa devojka, koja je još dan dva, pre toga, igrala u Barceloni. Sad igra sammom. Posle ručka mora da obilazi sammom riblju pijuću, jer ja to mesto volim, jer je tamo dolazio i Andersen. Igračica Johanson je poreklom Švedanka i ima lepotu Švedsku, snega, granita, i vatre. Sunce tamo do zore sija. Njena mi mati telefonira u hotel. Veli: „moja kći još spava, ali mi je rekla, da je čekate, posle podne, u pet, kod konja.“

„Gde da je čekam?“

„Kažem Vam. Kod konja!“

Ja onda mislim da se sinoć valjda i baba bila napila, pa sad trubunja. Pritom to konzulu zemlje iz koje sam, a on mi kaže da je „konj“: spomenik Kralja Kristijana V., pred hotelom d'Angleterre.

Kralj sedi na konju i Danci zovu spomenik presto „konj“ („hest“). Spomenik je od olova, i leti, kad Sunce upeče, konj ne može da izdrži kralja, nego se malo skluka.

Sedim dakle pred hotelom i čekam i posmatram kako opada lišće, koje na tom trgu, pred tim hotelom, naročito lepo opada, u Danskoj. Ili možda ja to samo uobražavam?

I ljudski rod je kao lišće, koje opada i koje vetrar raznosi — kaže Omir.

Medutim, nisam ja, tako često, trčkao u Dansku, ni radi tog konja, ni radi tog lišća, ni radi igračice Johanson. Išao sam ja u Dansku i rádi jednog sata i njenih kula, svetiljaka.

Godinama, u svojoj mladosti, pri skijanju, u Sloveniji, na Pokljuki, mi smo tražili muziku za igru, noću, na radiju, sa stanicu Kalundborg, u Danskoj. Toulouse i Kalundborg imali su tih godina, najlepšu muziku za igru. A najlepše je odbijao ponos sat Opštine u Kopenhagenu. To odbija-

janje slušao sam, godinama, sa uživanjem.

Kad sam bio u Nemačkoj, prvo mi je bilo, da preko noć oputujem u Kopenhagen, da čujem taj sat, iz bliza. Opšto sam u hotelu pored Opštine. Pred ponos otvoro sam kući igračicu Johanson i vratio se u svoj hotel, da čujem sat, kako odbija, na Opštini, ponos.

Sat koji sam toliko voleo, odbija je ne samo dvanaest, nego i tri četvrti, polovine i četvrti. Pučao je nad mojom glavom, kao prangije. Nisam mogao, od tog glupog topa, da zaspim.

Pobegao sam brzo, zato, iz Kopenhafna i počeo da obilazim kule, svetionike, i išao sam za njima u Fanoë, Esbjerg, a zatim, obalom, sve do Hirtshalsu i Skagen.

Dabogme i u Skandinaviju ima sirotinje, koja zebe, i ja ne mislim da to treba da zataškavam. Imam i tamo nepravde, laži, zlobe, pakosti i podlaca, ali te kule svetiljke svetle tako lepo, u noći. Tamo ima Sunca, i noću. A onda, i vatra, kao što rekoh, tako je lepa tamo. Panjevi dimi i bukte i u svetlosti vatre.

Sad bilo kako bilo, ali sećam se, kad se vratio od tog stola kod kafane „Esperia“, na Tibru, pored svojih prozora, u mraku, vidim da kod mog komšije, Marinetti, još gori lampa. Njegovi su prozori otvoreni.

„Kod konja“ — dovoljujem mu ja, da ulice.

Niko se ne odziva. Ceo Rim već spa.

Ustvari, mene u Skandinaviju, ne vuku ti, pitoreskni, doživljaji iz prošlosti. Vuče me tamо plemenitošt tog, severnog, tipa ljudi. U Rimu, moj je posao glup i ja hodam po zbilji, kao od voska. Tamo gore, na Severu, bio bih sav od krv i mesa.

Da je Marinetti budan, on bi mi sad dokazivao, da je Italija lepa i da je kao dobroš, truba, fanfara, lokomotiva. Podviknuo bi mi da mi Apennini lepiš od Lofta. „Mladi Alpi“ — zvao ih je Byron.

Stvarnost i san biće uvek, u životu ljudskom, pomešani, i kad čovek počinje da stari, stvarnost slabii, a san jača. Čovek, sa godinama, sve manje voli ono što je blizu. Čak i tvrdice, koji skupljaju dukate, uživaju u njima mnogo više u misli, nego kad ih mešaju u ruci. Neki španski lekar su utvrdili, da kod tvrdice, u snu, misao na dukate, može da izazove poljucu.

Čovek koji manje živi, a više misli, postaje sve hladniji i, kao neki kristal, tvrdi. Postaje irrealan. Propušta svetlost i ona se u njemu lomi, kao nekoj prizmi.

A po neki pesnik, od tog, poludi.

Sutradan se opet spremam na čaj u „Babingtonu“, rano ujutru. Nema ničeg lepšeg, nego Rim, tada, u košulji, kad zahladit. Tada diši u vrtovima, a nekoj prizmi.

Idem dakle, opet, kod „Babingtona“, na Špansku Piazzu, sa mojom knjižicom, sa bankom Barkley, sa kućama od crvene cigle i sa fontanom, koja tako lepo prska. Oko te fontane piljarice prodaju cveće.

U toplo dane, te žene stalno prskaju svoje perunike, karanfile, ruže, dahlije, božure. Da bi se održali sveći (i da bi imali cenu).

I ako ja idem da sedim kod „Babingtona“, a te piljarice moraju da sede kod fontane, mi se znamo i pozdravljaju, već godinama. Na nisu oboje u Italiji, su stara drveta i vrtovi.

Piljarice mi, kad kod njih kupim malo cveća, kaže: „hvala gospodine grofe“. U Italiji se kaže „hvala grofe“, a samo poslužica kaže: „gospodine grofe“. Uzalud ja tim piljaricama dokazujem, da u mojoj zemlji nema grofova, one me i dalje zovu tako (da bi cveće moglo da bude skuplje). Dok mi vraćaju kusur, one su, tobže, zauzete, svojom decom i vrište: „Pina! Corrado! Gigi!“ (zatim, melanoljčno, vraćaju-kusur).

Kad podem, one dodaju, ljudazno: „Nadam se da Vaša zemlja, i Italija, sad, najzad, prijeti?“

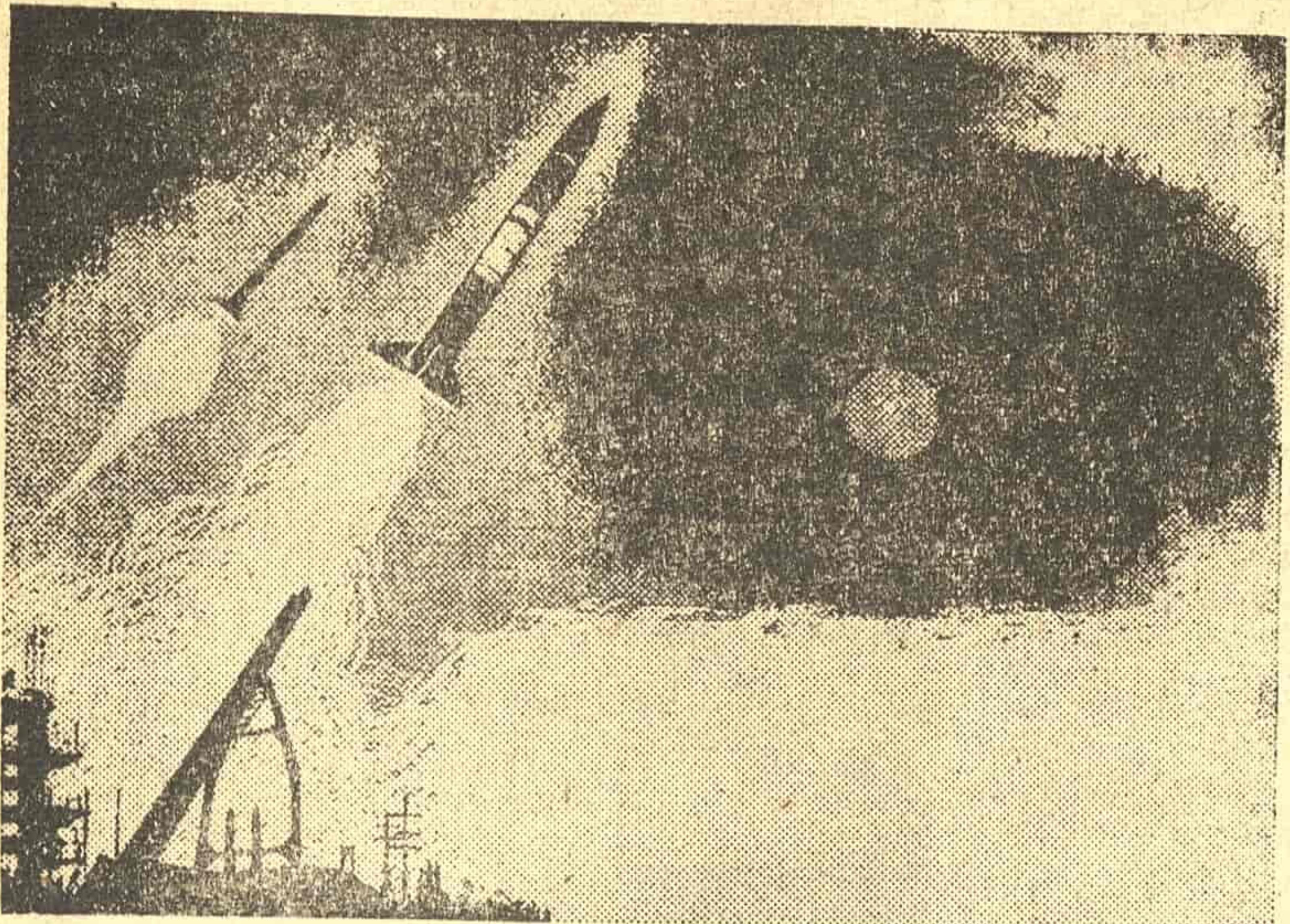
U svojoj sirotinji, one ne zaboravljaju talijansku gentilezzu. Mi se posle toga, rastajemo, kao da smo na pozornici, u milanskoj Scali. Ja idem da sedim kod „Babingtona“, a one ostaju da sede kod Berninija.

U svojemu engleskom slastičari, ne moram više da poručujem, zna se. Donose mi moj čaj, u zemljanim sudu, zelenkasto crn, a ja ga pijem natenane, kao otrov od zove. Satima tako, kao pušč opium, ili morfinist, — što nisam, — uđem miris tog bijla iz dalekih, azijskih zemalja.

Medutim, ima dana, kad svrćam u jednu krčmu kočijaša, ne daleko od „Babingtona“, na čašu olevana, u to neobično doba. Kočijaši oko mene bili su nekad mlađi, snažni, garav, veseli, govorljivi. Sad sede i čute i svaki ih se kloni. Ne ide im posao.

Ispitivanje kosmičkih zračenja

Analiza podataka dobijenih sa veštačkih Zemljinih satelita

Svetka javnost još doživljava uzbudljive trenutke lansiranja prvih veštačkih Zemljinih satelita. Mašta običnih ljudi je pokrenuta u pravcu vasiona koja nas okružuje i u čiji je tamni okean beskrajnih prostora potopljen i naš Sunčev sistem. Dan koji će označiti prvi prodror u vasionski prostor ne izgleda više tako beskrajno udaljen. Propagandisti raznih zemalja uveliko nakupuju o tome čije su naprave bolje, zaboravljajući izgled krajnji cilj ovih sredstava moderne nauke.

Najvažnije aparature koje nose sateliti, pretstavljaju one koje registriraju kosmička zračenja. Nauci je poznato koliko ogromnu energiju nose kosmičke čestice, i za koje dosad najjači oklopi ne pretstavljaju nuklearnu prepreku. Život na Zemlji od ovih ubistvenih zračenja štiti jedan tako proziran oklop kao što je atmosfera prilično uspešno. Ali kad čovek jednom napusti ovaj zaštitni omotač, na svom putu u svemirski prostor, biće odmah izložen ovim zračenjima u najvećoj meri. To će možda biti jedna od najtežih prepreka koju treba savladati, da bi izet sa naše planete do drugog ostrva u vasionskom okeanu bo uspešan. Nedavno je uspešno izvršen eksperiment sa boravkom čoveka u uslovima sličnim sa onim koji bi vladići u svemirskom brodu. Međutim, jedan odgovor na taj način nije mogao biti dobijen: efekat neposrednih kosmičkih zračenja na živim organizmima. To je zadatak veštačkih satelita, koji treba da budu poslati na još veće visine sa živim organizmima, i vracići na Zemlju, pa da se dobiju sigurni podaci o ovom velikom problemu moderne nauke. Simpatična Lajka je verovatno uginala baš od ovih zračenja, pre nego što ju je ugušio nedostatak kiseonika.

Ono što je nauka dosad znala o ovim zračenjima osnovano se uglavnom na podacima koji su zabeleženi na površini Zemlje. Jedan od pionira na ovom polju, dr Robert Millikan, utvrdio je da ova zračenja dolaze iz dalekih dubina svemirskog prostora, i zbog toga ustanovio termin „kosmički zraci“. Još od ranih bilo je poznato da intenzitet ovih zračenja raste sa visinom od Zemljine površine, dok je dočnije utvrđeno da jačina zračenja varira sa geografskom širinom, tako da je ono jače na Zemljinih polovicama nego na Ekuatoru. Ovo je objašnjeno time, što kosmičke zrake sačinjavaju pozitivno nabijene čestice, koje Zemljino magnetsko polje privlači i vodi do površine Zemlje. Sva ova znanja pružile su čestice koje su se probile kroz atmosferu do površine naše planete. To su tako zvane „sekundarne čestice“ ili sekundarne radijacije.

Mnogo veći broj čestica nikad ne stiže do nas, nego se gubi u atmosferi. Ali baš te primarne čestice su najvažniji objekat istraživanja u toku Međunarodne geofizičke godine na ovom polju. U toku poslednjih deset godina za ova istraživanja se sve više upotrebljavaju, pored balona, i raket. One su već pružile dragocene podatke. Ali pojavi prvih veštačkih Zemljinih satelita otvorila je novu eru u istraživanju kosmičkih zračenja. Satelit je vrlo pogodna naprava, jer ostaje vrlo dugo u svom kruženju na velikim visinama i u stanju je da zabeleži primarne kosmičke radijacije, koje su neizmenjivo dodirom sa Zemljinom atmosferom. U tom cilju su i ispaljene rakete na visinu od 6.000 kilometara koje su lansirane sa balona sa visine od 30 kilometara. Ova istraživanja koja se vrše širom naše planete treba da pruže odgovor na tri najvažnija problema koja interesuju nauku u oblasti kosmičkih zračenja. Prvo: odakle ona dolaze i poreklo njihovih izvora. Drugo: na koji način kosmičke čestice zadobijaju ogromnu energiju.

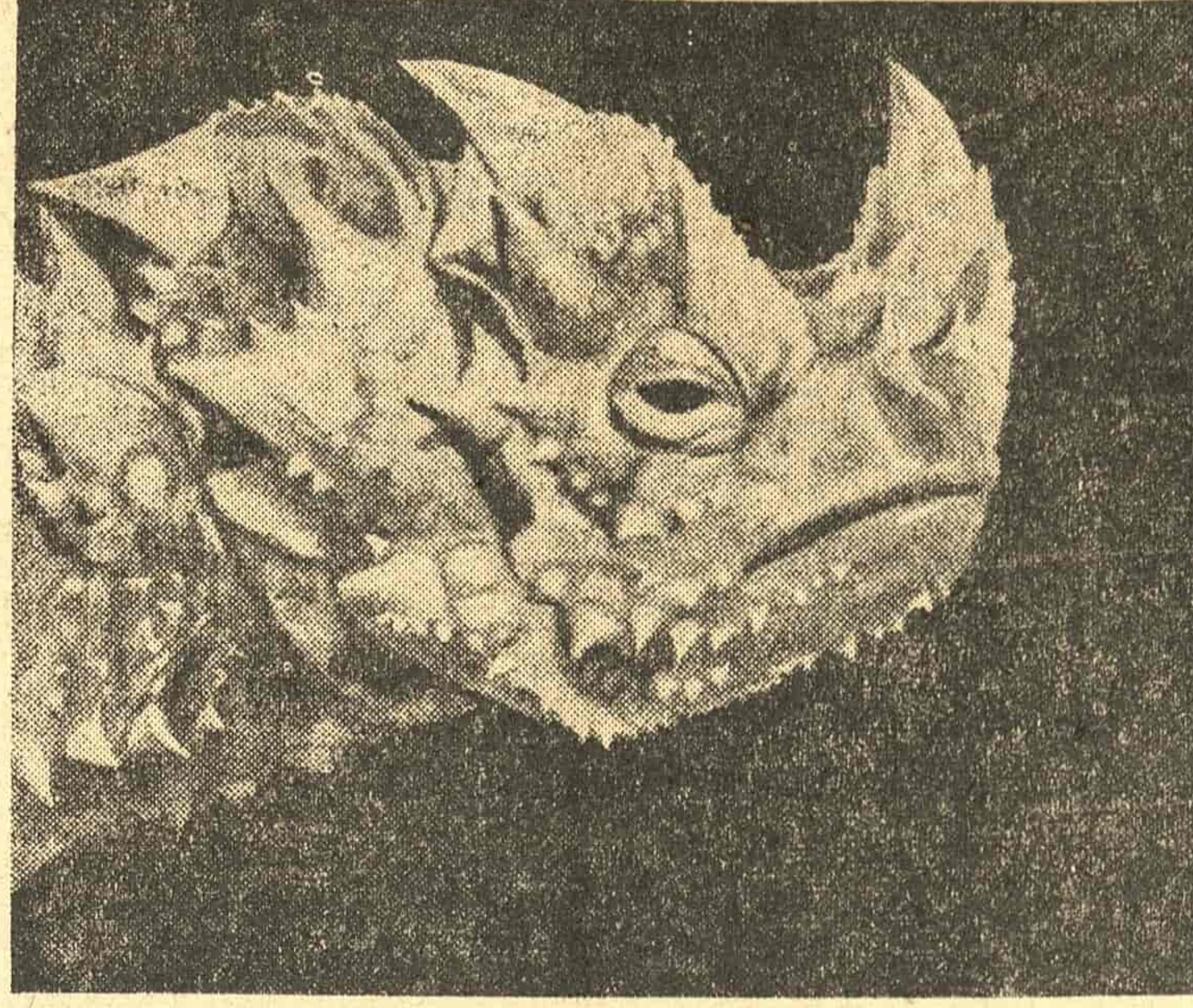
stvara pomoću protona kosmičkog porekla koji bombardujući azot u atmosferi obrazuju radioaktivni uglenik — 14. Taj uglenik je vrlo dugog trajanja i njega upijaju i biljke i životinjski organizmi. Međenjem starosti uglenika — 14 dolazi se do vrlo tačnih podataka, naročito u arheološkim ispitivanjima o starosti pronađenih iskopina.

Naučnici rade takođe na proučavanju uticaja tih zračenja na biošku evoluciju naše planete. Utvrđeno je da kosmička zračenja prouzrokuju promene na genama koje su nosioci naslednih osobina. Postoje već teorije da je neštanak džinovskih gmizavaca i ostalih životinjskih vrsta, iz ranijih geoloških perioda, prouzrokovani baš kosmičkim zračenjem. Zato je razumljiv strah naučnika od radijacija stvorenih atomskih eksplozija koja remete i onako labilnu ravnopravnost koja se određava na Zemlji pod zaštitom atmosfere.

Zamislimo radijacije, koje su posledica eksplozija miliona hidrogenskih bombi, i koje kao neprekidan pljusak zasipaju Zemlju. Rezultati ovako obimnih istraživanja biće poznati tek posle završetka Međunarodne geofizičke godine. A! već prvi podaci koji su dobijeni sa aparata na satelitima pružaju savsne nove podatke. Prema tim podacima kosmički zraci se sastoje od protona kojih ima 85%, oko 12% su jazgra helijuma ili alfa čestice, dok ostatak pretstavlja jezgra težih elemenata. Od laksih elemenata, ruski naučnici su zabeležili tragove litija, berilijuma i borona. Međutim, postojanje ovih elemenata u ovim primarnim radijacijama još uvek je sumnjičivo. Ukoliko se ono dafinitivno utvrdi naučnici smatraju da će im poći za rukom da objasne taj čudesni mehanizam, koji kosmičke čestice ubrzava do fantastične brzine i koji im daje ogromnu energiju. Od satelita se očekuje da pruže i podatke o povećanju aktivnosti kosmičkih zračenja za vreme velikih erupcija na Suncu, kada ogromni plameni jezici visoki nekoliko stotina hiljada kilometara sukljuju u satelitsku galaksiju, nego u ogromnoj praznini koja razdvaja pojedine galaksije. Sve u svemu, nalazimo se pred otkrićima koja će možda izmeniti našu sliku sveta. Zato su potrebna hitna saznanja, koja se mogu dobiti jedino udruženim napornima svih naučnika na ovoj planeti. I zato poruka koja se uime čovečanstva može uputiti svim naučnicima i državnicima sveta treba da glasi:

Dosta prsklapanja o tome čija je nauka superiornija, dajte nam rezultate koji će rešiti goruće probleme ljudskog roda na ovoj planeti i u vasionu!

Dosta prsklapanja o tome čija je nauka superiornija, dajte nam rezultate koji će rešiti goruće probleme ljudskog roda na ovoj planeti i u vasionu!

Australijski pustinjski reptil koji potseća na dinosaure dug je samo 20 centimetara

ZVEZDE I DINOSAURUSI

Jedna teorija sovjetskih naučnika

Dinosaurusi, nekada suvereni gospodari kopna i mora iščezli su pre mnogo milenijuma. Svedočanstvo o postojanju ove džinovske životinjske vrste nalaze se jedino u velikim muzejima ili negdedaleko, u dubinama Zemljine kore. Iako ogromnih dimenzija, kolosi čija bi se snaga mogla meriti krediti konja postepeno su podlegli u borbi za opstanak. Za sobom su ostavili samo minijaturne i vitalne potomke guštere i daždevnjake. Daleko manji, ali otporniji i spretniji sisari preuzeli su tokom vekova dominantnu ulogu koju su dinosaurusi imali u davnini.

Za poslednjih deset hiljada godina sa Zemlje se mogao opaziti postanak pet „super-nove zvezde“, ili prosto rečeno zvezde u stadijumu eksplozije.

Za poslednjih deset hiljada godina sa Zemlje se mogao opaziti postanak pet „super-nove zvezde“. Imajući u vidu ovaj fenomen sovjetski astronomi Školovski i Krasovski proračunali su da približno svaki dve hiljadne godine dolazi do eksplozije jedne takve udaljene između dvadeset i trideset svetlosnih godina od Zemlje.

Desetinu i više dana po eksploziji „super-nova zvezda“ zrači svetlosnu energiju koja bi odgovarala,

čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje, čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje, čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje, čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje, čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje, čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje, čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje, čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje, čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje, čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje, čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje, čak na visine od 400 — 600 kilometara i donekle odande dragocene podatke.

Sputnik broj 2 dospeo je do 1.800

kilometara sa živim bicem u svoju unutrašnjost. Američki „Istraživač“ na delu svoje putanje se udaljuje i do 3.200 kilometara od Zemlje.

Sve su to zavidni rezultati koji obećavaju mnogo za dalje i brže osvajanje Zemljinega omotača još nije poznata. Ona može biti nekoliko hiljada kilometara ili čak daleko manja. Čovek je tek prošao go dine ozbiljno zakoračio u Zemljinu atmosferu. Sam čovek je dospeo tek na 32 kilometra od naše stare planete i to najstarijom letačkom spravom, balonom. Rakete su došle mnogo dalje

MRTVI AUTORI i živi pravnici

Nastavak sa 1 strane

čunaju i neplaćen autorski honorar kao neku vrstu superdobiti, što znači da tu vrstu autorskih honorara za umrle pisce ne koriste država ili čitaoci, u vidu jevtinije knjige, već izdavačka preduzeća i njihovi službenici. Dalja posledica toga je i sklonost izdavača da radije izdaju takozvane „slobodne pisce“ nego savremene, žive i zaštićene autore. Neću da preuvelečavam ovu opasnost i prekrevem našu izdavačku preduzeća. U nesocijalističkom svetu ovaj momenat je sigurno izrazitiji. Kod nas na njegovo ublažavanje deluju razni društveni faktori, ali je, kad je reč o zakonu, važna tendencija: da li zakon stimulira ili deštjuira izdavačka preduzeća u tom pravcu.

Drugi propis starog Zakona o zaštiti autorskog prava, onaj kojim se 50% honorara za dela umrlih autora ustupa odgovarajućem savezu autora, izraz je brije i pažnje, koju jedna socijalistička zemlja ukazuje svojim stvaraocima, a kakvu nesocijalističke zemlje u zakonodavstvu i praksi jedva poznavaju. Još više od toga. U tom propisu naslućuje se i posebno gledanje države na ulogu i značaj društvenih organizacija koje nisu više samo privatne ili staleške, već igraju i važnu ulogu kao činioći u državi i društvu. Ni naš Savez književnika nije samo privatna organizacija izvesnog broja pisaca (kao na primer Klub književnika), niti je samo staleška, cehovska organizacija stvorena da štiti interese svojih članova. Savez književnika i njegova republička udruženja igraju važnu ulogu u našem društvenom, javnom i političkom životu, a država im je poverila i nju funkciju u svome zakonodavstvu (naprimer u oblasti socijalnog osiguranja). Za tu svoju razgranatu delatnost (publikacije, književne priredbe, kongresi, plenumi, diskusioni sastanci, međunarodne veze, društveno upravljanje, žiriji i ostala društveno-politička aktivnost) koja često nema neposredne veze sa književnošću, a piscima oduzima mnoge dragocene časove stvaralačkog rada, Savez književnika dobija je finansijska sredstva od autorskog prava umrlih autora. Jedno vreme, u skladu sa smanjenjem državnih administrativnih funkcija u našem javnom i kulturnom životu, ti prihodi direktno su se, posredstvom Autorske agencije, slivali u blagajne naših umetničkih saveza i taj sistem, koji je savezima omogućavao da samostalno dolaze do svojih prihoda, daleko je demokratskiji i više odgovara duhu naše državne politike nego sistem državnih subvencija na koji su sada upućeni. Sistem subvencija destimuliše odgovarajuće saveze u njihovom nastojanju da dodu do svojih prihoda i navodi ih da se potpuno oslonje na državnu blagajnu. S druge strane, takav sistem nužno dovodi do mešanja pojedinih državnih organa, tačnije, pojedinih službenika, u poslove ovih važnih i istaknutih organizacija. Subvencija se ustvari pretvara u budžetiranje, a ono, razumljivo, poduzeće kontroli organa koji budžetu, što znači da neko administrativno lice, ispitujući opravdanost zahteva za subvencijom Saveza književnika, stavku po stavku ispituje i odmerava, pa dakle u krajnjoj liniji odobrava ili ne odobrava celiščnost pojedinih akcija toga saveza. Ili to čini sam formalno.

Evo, to bi bile odlike dva propisa starog Zakona o zaštiti autorskog prava. Književnici i ostali kulturni radnici imali su mnogo razloga da njima budu zadovoljni i ove dve odredbe, sa nizom drugih, su ponosom su ističane, pa su nailazile na priznanje i u inostranstvu. Jedan naš ugledni književnik pričao mi je kako je na velikom književnom skupu u Veneciji, poznati američki književnik Torton Vajlder nazdravio zemlji sa tako naprednim zakonodavstvom. Postoje izjave francuskih književnika koji se bore da bi dobili bar malo procenat tih prava, a meni su lice, prošlog proleća, kad sam obilazio skand-

navske zemlje, sa mnogo priznaja i sa nešto plemenite zavisti govorili o tom propisu njihovi pisići i funkcioneri organizacija autora. „Mi se takođe za to borimo i nadamo se da ćemo to postići za dvete godine. Pravo je da naša delatnost bude pomagana delatnošću naših prethodnika, kao što će ono što mi sad stvaramo služiti generacijama pisaca koji dolu posle nas.“ Kazali su mi i tražili da im pošaljem nekoliko primeraka našeg Zakona u prevod. Objećao sam. Kad sam se vratio u zemlju saznao sam da su u međuvremenu odredbe inkutne.

Interesovan sam se zašto je to učinjeno i objašnjeno mi je da se ništa nije imalo protiv principa, ali da je takvu meru, po mišljenju pravnika, diktiralo naše članstvo u Bernskoj konvenciji. Konsultovao sam niz pravnika i svi su me uveravali da Bernska konvencija ne pretstavlja smetnju u odnosu na dva ukinuta propisa našeg starog Zakona o autorskom pravu. Eto, to me je naveo da onako istupim na godišnjoj skupštini Udrženja književnika Srbije, a moje misljenje je podržala i skupština. Dr. Fedor Bazala koji je, kakav sam kaže, jedan od tvoraca ovog Zakona, misli suprotno. On danas tvrdi da je „u takvim okolnostima postojala samo jedna mogućnost, a to je da se ove odredbe Bernske konvencije prenesu u naš novi Zakon o autorskom pravu“ i dalje: „Pri takvom stanju stvari potpuno je proizvoljno i bez ikakvog osnova tvrdjenje... da raniji razini iskoriscavanja autorskog prava umrlih autora nije trebalo ukinuti i da se taj rezim nije kosiša sa Bernskom konvencijom“. Povravljam, žao mi je što je u javnosti prodrla moja možda afektivna kritika „nedovoljno studijskog rada izvesnih pravnika“, ali posle onog što i sad tvrdi Dr. Bazala zavista da pitam kakvim blažim izrazom da to okarakterišem. Jer, propisi su toliko jasni da ne može biti reči o različitom tumačenju. Radi se samo o tome da li ih znamo ili ne znamo ili možda nećemo za njih da znamo. I to nije teško dokazati.

Tačno je da Bernska konvencija predviđa da trajanje zaštite obuhvata život autora i 50 godina po njegovoj smrti što je regulisano članom 7, stav 1 (a ne članom 6 bis, kako to navodi Dr. Bazala). Ali isti član u stavu 2 doslovno kaže: „Međutim, ako jedna zemlja ili više zemalja saveza budu dopustile duže trajanje od onog predviđenog u stavu 1, trajanje će biti regulisano zakonom zemlje u kojoj će se zaštita tražiti, ali neće moći da prevaziđe trajanje utvrđeno u zemlji porekla dela.“

Šta to znači? Ništa drugo sem da Dr. Bazala nema pravo. Bernska konvencija, dakle, nije pretstavljala smetnju da našim novim Zakonom o autorskom pravu država zadrži svojinu nad delima autora po isteku 50 godina od njihove smrti, nad delima čiji su autori ostali bez naslednika predviđenih u Zakonu o nasleđivanju, kao i nad delima autora koji su svoje pravo zaveštali državi i da od tih prihoda obrazuje fond sličan onom iz čl. 21 starog Zakona. Objasnjeno mi je od strane pravnika koji je sam konsultovao da je princip svih sličnih međunarodnih konvencija da fiksiraju samo minimum prava, a njihovo povećavanje ostavlja slobodnom nahodenju svake zemlje potpisnice. Uostalom, naš Zakon zadržao je slične institucije, naprimjer u članu 43 kojim za iskoriscavanje (?) narodnih književnih i umetničkih tvorevinu putem izvođenja predviđa plaćanje u korist fonda za unapređenje kulturnih delatnosti. Da počnem sa pitanjima. Zašto Bernska konvencija, koja ne poznaje takvu instituciju, u ovom slučaju nije smetnja, a za autore jeste. I po čemu su kulturni fond, opštenski i državna svojina nad autorskim pravom u suprotnosti sa Bernskom konvencijom? Ako je bilo nekih drugih razloga onda ih treba reći.

Dr. Bazala je u svom odgovoru progutao član 7/2 koji sam malopre citirao. Ali pošto se plasio da bi ga mogli pronaći, ako ne je a ono „istaknuti pravniči“, on je taj član posle madjončičarski izvukao iz pete, pojest sa kraja svoga članka i pretstavio ga kao pitanje kulturnog fonda i reciprociteta sa čime ovaj član nema veze. Bernska konvencija u članu 7/2 ne predviđa reciprocitet, ni kulturni fond („domain public payant“). Ako mi produžimo rok zaštite ne znači da recipročno moraju da ga produži i ostale zemlje potpisnice Konvencije, niti možemo tražiti da ostale zemlje poštuju naš produženi rok. Kraj ovog člana znači nešto sasvim drugo.

On samo kaže da bi strani nosioci autorskog prava, u slučaju da mi produžimo trajanje autorskog prava na primer na 100 godina posle autorove smrti, mogli da traže zaštitu i plaćanje i za svoje davno umrle autore, ali samo do onog roka koji je zakonom određen u njihovoj zemlji.

U svom negativnom stavu prema kulturnom fondu Dr. Bazala smatrao je za potrebno da ukaže i na finansku opasnost koju bi pre stavljalos usvajanje kulturnog fonda po naša plaćanje u inostranstvu i optužio me da sam svojim predlogom maftešu htio da iscrpem našu državnu blagajnu za račun inostranih poverilaca. Pogrešno tu mačeći drugi deo člana 7/2 Konvencije („a ne člana 6 bis stav 2, kako on navodi) kao pitanje bez uslovnog reciprociteta, on smatra da bismo produženjem roka trajanja zaštite preko 50 godina bili obavezni da „plaćamo inostranim zemljama potpisnicama Bernske

konvencije doprinose za sva dela stranih autora umrlih pre 50 godina (Seksipir, Balzak, Betoven, pa sad već i Verdi itd.). I zato, du boko ceneći njegovu ispoljenu bri gju za državne finansije, a budući i sam zainteresovan u tom pogledu, htio bih da ga umirim. Nećemo biti obavezni da plaćamo, dragi doktore! Da bismo to bili potrebiti, bi bilo da Engleska, Francuska i Nemačka imaju slične zakone kojim produžavaju trajanje autorskog prava preko 50 godina od autorove smrti. A da li one imaju takve zakone? Ja sam govorio samo o nedovoljnoj studijsnosti izvesnih pravnika, a sad bili hteti da govorim o savesnosti. Istočno sa vestan postupak tražio bi da pre tvenđenja i zauzimanja stava ispi tamno stanje stvari. Da je Dr. Bazala učinio samo deo onoga što sam ja uradio, pa bar telefonom konsultovao Jugoslovensku autorskiju agenciju ili Institut za uporednu pravu, saznao bi da Engleska,

Grad nad jezerom

Nije to grad, nije čak ni gradić, nego nekakav skamenjeni bastion, precizno i precizno satkan od gromadnih olupina koje su se, na samom vrhu liticnjaka, spale u čvor, u pesnicu grča i prkosu. To se tu zadržalo, usred potopa, usred mahnite poplave azijskog askera, kao brod nasukan na stijene. Kao Nojeva lada na Araratu.

A taj kamenit ostrov nad pučinom, nad ravnom zemljom i vodom, nikog nikad nije nazvao Araratom. Zanesena pokoljenja našeg „kipućeg“ romantizma nazvala su Lovćen — ne tako dalek, topovskom kuglom da se odayde domari — Lovćen su, ne bez prava, ne bez zasluga, krstili: Srpski Ararat. Žabljak, ovoj kamenitoj krstarici bez posade, to bi, po svemu, bolje odgovaralo. Žabljaku starom, spečenjenom, skamenjenom, pripadalo bi prvenstvo. Ne davnom šerheru pod brijem, porušenih kuća i zidina, ne tom ni gradu ni selu, sve pri ljubljenom uz kamenjar, ne tom Žabljaku sadašnjem, koji nema ni stražu ni kula ni topova, nego ovom vršku piramidastom, ovom malju bremenitom, ovom bedemom što učinilo tavori u prostor i vremenu, obrvan, umoren, savladan vihorima i olujama preko njega predenim, preko njegove prohodljivim.

Bio je nekad tu tron vladalački, gizdavo gnijezdo Crnojevića vlastele, i odatle se ravnalo Zetom starostavnom, onom Zetom koja se srođivala sa Mediteranom, i sa Zapadom koji se bližio, naginjao zapadu. Ovdje, na ovom zatupastom visu, održavao se crnojevićki torpilar, bez kompasa, bez navigacije, bez uzdana komilara; odu pišao se buri potekloj iz Arabiske pustinje, koja je provala hiljadu godišnje brane Vizantije i poharala podunavske i posavske krajine, da bi upravo na ovom ispacalom stijenju, kao na rascvatu, nataklala krajnji izdanak slobode Južnih Slovena, da bi u svojoj paklenoj hava riji skršila i ovaj usamljeni remorker drevne Zete.

Umorni zraci sunca već su se gubili iz lovčenskih urvina, zažarena kugla bez sjaja tonula je u more, Balkan se sunovratio, ponosio, slabašni refleksi sutona opraštili su se još jedino od ovog malog, niskog, vulkanskog brda, kada je odayde pružen agoničan, finalan otpor ropca — mori, smrti, najezdi koja je nezaustavio hrlila i plavila, i vjejkovima nastavljala da plavi, niziju, do Beća i Mohača.

I sada, iz tog gromovnog tajfuna, stoji ovaj izudaran u još nerazlučan razarač, uktovljen na sprudu rapavih ploča, mrk, potamno, izlilan, izgrižen od voda, crn od voda koja ga nijesu prale i spirale, nego ga, kao utopljenog, kao svakog utopljenika, crnile, tamnile, pocravljene.

Svaki kamen je ovdje crn, iako nije bio utopljen u vodi.

Vode teku niže, ispod kamenja, Karatunom i Moračom, i Provalinama i Sjeverom. I kupe se, sakupljaju u torinu, kao stada, sa svih brda i planina koje uokolo kao da kolno igraju, pa se, mutne i razjogunjene, kovitaju jezerom, muljnim i žutozelenim, Skadarskim. I ono luduje, divlja, bijesna, kao da mu je prokleta duša u onoj topilačkoj Aziji, pa potopi svu ravninu, sve sem ovog stravičnog bunkera što mu istrajno odolijeva. Vode ga, eto, nikad ne prekire, a on se crni i na suncu da nikad iz vode i ne izlazi. Lice mu je tvrd i speceno, kao da se sva muka ovoga svijeta zguzvala u njemu. I savu mu je lik mračan i turoban, kao da ga nikad proljeće zore nijesu kupale biserjem, kao da se nikad nije grlio sa Suncem. Kao da se sada zamučena voda jezera spustila s njega.

Surovi trag katastrofe, one najčešće poplave, nikako da se skinie.

Pečat njen je ostao neizbrisiv.

Zorž Ruo: Iz cirkusa

Ovdje Sunce može da pripreće tako da i samo kamenje rasprška od vreline, ali ovo kamenje od koga je građen Grad Žabljački ne prima ništa od te žege nebeske, hladno je kao da prepokriva mrtvace, i tamni se od žezena Sunca isto kao i od tannih voda.

To kamenje kao da je i dignuto sa groblja. Zgomilalo se, nekad, tu, kako sva Zeta ne bi bila groblje.

Ima sad groblja, niže bedema oko crkve, i dalje, kroz polje, na Balijama, prema Ponarima, pored džamije, srušene i onespokojene. Gomulo se ovuda, tim poljem, tom vodom, ovim brežuljkom, po ovim bedemima istrajno, veselo, šenljivo, kada se išlo na slavlja. A išlo se, zapravo, u slavlju. Dvije vjere hvatala su se u koštar, dva svijeta su se potirala, bez svijesti i znanja jedan o drugom, fanatično, bez uzmaka, i svaki metak koji je ovuda nekad bio ispaljivan, svaki borac koji je ovuda nekad vojevao, pledirao je na vječnost. Na glas, u pjesmi, uz gusle. I na veselja, rajska, iž hurije. A kosti su ostale da trunu kroz ovu močvarnu, žabokrečinastu nizinu, da drenova ralica i sad, kad prođe pošto voda sade, zakačine o skelete, izbacu klijunja i bedrenjače kao iskidano korijenje. Polje su preoravali orači sa puškama o ramenu, a umjesto zrnjevila sijane su čelične kuglice, pa je otud rod ispadao tako čudan i tako obilan. Jedan okrajak tog polja nazivaju Tišina, a drugi Arapovina. A tišine tada nikad nije bilo, sve dok se stalno zapaljena vidiša nije uklonio, nije iščilio, nije bio pošten zaprijenjeni jahač pješčare. Na onim, još garavim, pojatačima u Šalkovini, na Čenderoviću Kučištu, oholi brdani su izvodili pirmuškost i pregalaštva: zugoneći se, rešetani kuršumima, u plamenu koji im je smudio perčine, ali ne i zenice, vreći se sa pomernim bašbozukom, presavljali su kubure kao jasenove prutove: po pola cijevi ostajalo bi u rukama ratnika, i ponovo bi se kidisalo, prsa na prsa. Na ovaj bastion su se uspinjali drvenim ljestvama, i, opet, golim rukama hvatali se za cijevi topova, i za vratove protivnika, i za ključeve dizdarive kapije.

Žabljak nije u brdima. Žabljak je, sam, brdo. U ravnini. U jezeru. Nevisoko. Čak niže od Bobije i Vranjine, od Ponarske i Odrinske Gore, od svih brda što ga, preko polja, i jezera, opkoljavaju. Liči, mnogo liči na koju faraonsku piramidu pored Nil-a. I kao da je čitav zapravo neka golema humka, mogila mrtvih, tako je to kamenje iz kojeg je sastavljen, ispreturnano, zgužvano, pokrovski sivo. I kad bi sve kosti bile pokupljene iz polja i iz lužine, tačno bi ovako izgledale, zgomilane, kao ovo brdo. Jer, ova tvrdava na vrhu je — bojni brod nasukan na kosturnicu. Pogibalo se ovuda poletno, sa mišlju na nebesa, sa žarom u srcu i u očima i sa orlovskim krikom kako se neće moći dalje proći već samo preko mrtvih, a u očajničkoj gluvoći Zapa da i pustoš preostalog svijeta gotovo nikao nije znao za te velike smrtni entuziasma i izbranika puške.

Sa Zapada je ovamo stigla jedna princeza, Venecijanka, duždevske krvi, i niko više, koliko se pamti. Za nju je — kletva može da padne i na nedužne — vezan razdor i slobodan pradjevov Zete, gašenje, zadnji sunčev titraj na žabljačkom obronku, a zemlja koja je nju, Jelisavetu, mrtvu pokrila, zadržala je u sebi, vjerovatno, najkompleksniju figuru onog, i pored sve rasplasmale vatre, crnog vremena, i najprečišćeniji bol tog, i pored sve zaciliktane pucnjave, gluvog doba.

Možda nikao kao ona nije poznavao vrijednost života, i možda nikao kao ona nije znao šta je to čama, očaj, samoča, beskušništvo, otvoren grob.

I sada, dok nesigurno koračam bedemima, dok spržena travu civili od dodira nemirnih stopa, u ušima mi šumore njeni jec

U ATELJEU

212

>BLIŽNJI SVOJ<

Premijera drame Melvi Albaharija u Ateljeu 212 pretstavljen u neku ruku nesvakidašnji događaj: prvi put posle rata pred našom publikom izvedeno je, u interpretaciji renomiranih umetnika, delo mladog i dosad nepoznatog piscu. Drama „Bližnji svoj“ nesumnjivo je delo darovitog i zanimljivog početnika. Iako se u njemu mogu lako otkriti izvori literarne inspiracije ne može se osporiti da mladi pisac pouzdano uočava egzistencijalne probleme današnjeg čoveka. S druge strane teško je oteti se užisku da je drama, po svojoj idejni suštini, ustvari delimično samo parafraza a delimično razvijanje sartrovskega razmišljanja, uz povremeno suprotstavljanje ovima, prirodi ljudskih odnosa, o pojmu unutrašnje slobode i o činu. Albaharijev cerebralni tekst pun je igre duha, oštronimnih zapažanja i zaključaka ali ne poseđuju i odgovarajući dramaturšku celishodnost i organizovanost. Kao što se vrlo često dešava mladim piscima Albahari pokušava da na dušak otkrije svoje celokupno sagledavanje porekla stvari, no sagledavanje njegovog i same je u fazi otkrivanja sveta. On želi da sve kaže odjednom, kao da mu se više nikad neće pružiti prilika, tako da često ponovi i banalnu istinu ili upadne u golu konstrukciju. Ako bi se drama „Bližnji svoj“ morala okarakterisati jednom jedinom rečenicom, za nju bi se moglo reći da predstavlja neku vrstu alarmandnog triumfa sadržine nad formom. Osvrnamo se na trenutak na strukturu ove drame. U drami postoji i centralna, gotovo objektivna istorija o muškarcu koji se koleba između dve žene, ali su Albaharijeve ličnosti daleko od toga da budu karakteri u klasičnom smislu, dok njihovi sukobi gotovo i ne liče na konvencionalne suda-

re tradicionalnih junaka. Istovremeno, uočljiv je i nedostatak stalne osnovne situacije koja bi sama po sebi nametala neku centralnu ideju ili emociju. Osim toga tekst (naročito u prvom činu) vrvi usiljenim simbolima kojima se mehanički ilustruje neka apstraktanu ideju. Doduše, u drugom činu utisak se znatno popravlja. U njemu Albahari pokazuje daleko više strpljivosti pri odabiranju simbola i znatno više smisla da tek u konkretnom delanju ličnosti otkrije simboličan smisao.

Reditelj M. Milošević obratio je pažnju na dve osnovne stvari. Pre svega tačno je uočio da se komad ne može koncipirati u obliku psihološke drame i to u prvom redu zato što mu nedostaju realni odnosi dosledno određenih ličnosti. Zato je M. Milošević zahtevaо od glumaca da se udalje od psihološkog preživljavanja i građenja lika, kao i da se približe stilu glume u kome će pretstavljati neku vrstu marioneta neophodnih da bi se lakše uočilo kretanje i razvijanje ideja. To je bio razlog što je mizanscen imao toliku važnost u ovoj pretstavi.

Pored toga reditelj je pažljivo nastojao da uspostavi ravnotežu između apstraktne Albaharijeve teksta i prirode doživljaja u pozorištu koji na izvestan način mora biti konkretan. M. Milošević je pomoću pokretnog mizansena, punog racionalne logike, neprestano usmraavaо gledaoca da akciju na sceni doživljava u kategorijama nepoverenja, straha, krivice, dobra, zla i trijuma. U ovom pravcu delovala je i stilizacija piščevih ličnosti: tako je Zoran Ristanović, kao Bojan, bio oličenje duševne slabosti kompenzirane grotesknim cincizmom; Irena Kolesar, kao Lili, neke prigušene dobre a Goran, Marjan Lovrić, kontrolisane snage.

U BEOGRADSKOM DRAMSKOM

»JOVČA«

U sivilu ove pozorišne sezone — kojoj čini čast jedino prudor domaće drame — nameri Beogradskog dramskog pozorišta da, u obliku pantomime postavi na scenu pripovetku „Jovča“ Bore Stankovića smeo je i originalan pokušaj. Zasluga za scensku realizaciju pristaže reditelju Jovanu Putniku, čiji je udeo u toj meri velik da se može govoriti o novom umetničkom delu.

Pri dramaturškoj obradi „Jovča“ Putnik nije ništa dopisivao već je nastojao da skriven simboličan smisao dela izradi i razvije upotrebom onih izražajnih scenskih sredstava koja se toliko često zanemaruju: muzikom, pesmom, ritmom, pantomimon, mimikom, likovnim elementima. Izvesno je da ovo spada u najmodernija shvatnja prirode pozorišta u trenutku kad se sve više uvida da dajalog nije isključivo sredstvo dramskog izražavanja. Zato je logično što se pred Putniku kao bitan dramaturški problem postavilo rešenje odnosa poetske Stankovićeve reči i ostalih elemenata (od kojih je pokret bio najvažniji). U pretstavi su se smenjivale tri varijante tog odnosa: pokret kao samostalno sredstvo; pokret i reč u interpretaciji istog protagoniste i najzad, pokret junaka praćen tekstrom komentatora. Istočreno reč je najčešće bila samo ilustracija izvedenog pokreta ili muzičke fraze i

obratno (bilo je naprimjer trenutaka kad se nije sumnjavao da na sceni vlasta noć, ako ne zbog simboličnog smisla glumčeva kretanja ono zbog toga što je gorela sveća, a junak je posle nekoliko minuta dolazio i patetično saopštavao: „Noć je“). U dramaturškom smislu bila je očigledna i ova slabost: reč je na sceni izgovarana i na vrhuncu drame dodajući dublju i prodorniju dimenziju slutnji, nemiru ili patnji heroja ali je upotrebljavana i u nebitnim, prelaznim pasažima. Zanemarimo li ovo bitno dramaturško pitanje uočiće da je Putnikovoj obradi nedostajao i čvršći centralni sukob glavnih protagonisti ove dramske igre.

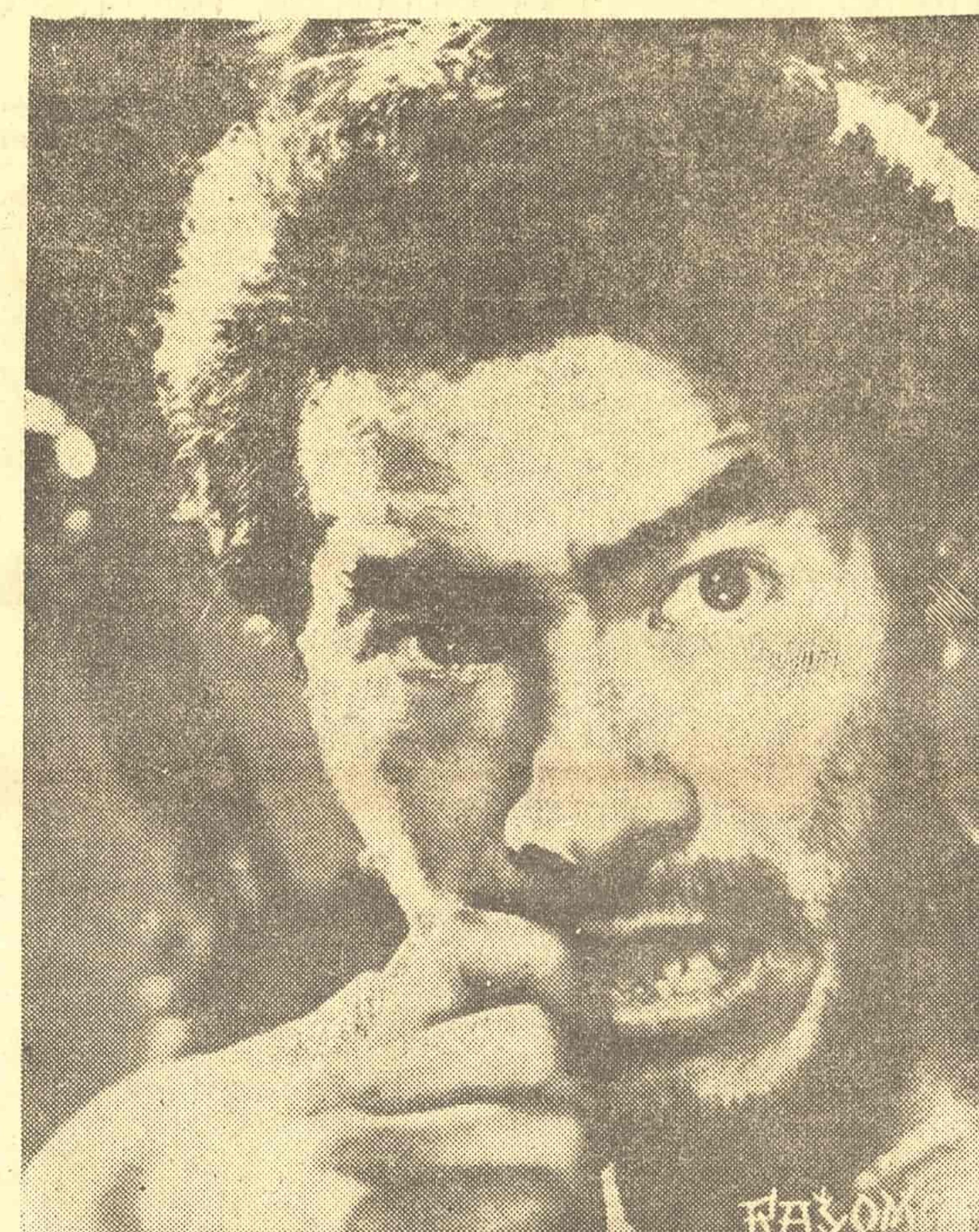
Moguće je da su neke druge slabosti dramaturške prirode bile daleko više uslovljene prirodom umetnosti našeg današnjeg glumca nego rediteljevom konцепцијom. Reditelj je upadljivo insistirao da do karakterizacije likova i duševnih stanja dođe igrom ruku. No ova je bila u toj meri neizražajna da je čovek s tugom morao da posmisli koliko je aktuelnijom postala Lesingova primedba napisana pre skoro dva veka: „Vrlo nam je malo poznato o hironomiji antike, kojom reči označavamo skup pravila što su ih stari propisali za kretanje ruku...“. Izgleda da iz celog tog govora nismo zadržali ništa drugo osim neartikulisanih krikova, ništa osim golih pokreta kojima ne znamo dati određeno značenje i koje ne znamo međusobno povezati.“ Pokret ruke i tela osim toga bio je stilizovan neprirodno, u pravcu realističko-illustrativne koreografije. To nas je navelo da mislimo o razlikama i sličnostima između baleta i moderne pantomime. Nekad je i u pantomini postojao čitav niz gestova i pokreta koji su sami po sebi značili nešto. Danas je umetnost pantomimice daleko slobodnija ali to ne znači da je neograničena. U krajnjoj konsekvenци i ona je određena time što svi ljudi na sličan način preživljavaju velike emocije. No kako je sústina pantomimice umetnosti isto toliko u pojednostavljanju koliko i u potenciranju neophodno je da odredena osnovna ideja — bilo groteskna, humoristična ili neka slična — odredi prirodu tog preuvljeđivanja. Putnik nije stavio takvu ideju u centar svoje pantomimske drame već je pokušao da vernim ponavljanjem pokreta i položaja, geometrijskim i simetričnim rasporedom lica, mehaničkom sinhronizacijom kretanja i isuviše odmerenim pantomimskim pokretima ilustruje priču koja je u osnovi bila realistička. Uglavnom iz tih razloga pretstavi su nedostajali celovito izgrađeni likovi i ubedljiva atmosfera.

Nepravedno bi bilo ne naglasiti da mnoge slabosti bitno ublažene

su drugom delu večeri. U dva poslednja čina reč i pokret često nisu imali samo ilustrativan karakter. Kontrapunktskom tehnikom menjani je karakter akcije a dramski momenti su jasnije izbili. Naročito dobro su delovale promene u ritmu pokreta koje su sugestivno otkrivale pojedine osobine junaka ove priče.

U tumačenju Sime Janićevića Jovča je bio najviše određen toplom gotovo rodomskom povezanošću s čerkom; u nizu skoro baroknih kreacija izdvajala se Ksenija Jovanović smislom za karakteristično zauzvilen pokret i precizne minimalne promene u ritmu. Značajnu epizodnu ulogu ostvarila je Olga Stanisavljević kao ciganka Naza: u njenim pokretima slutili su sudbinu koja bestrasno i neumitno pritisnuje život.

Vladimir Stamenković

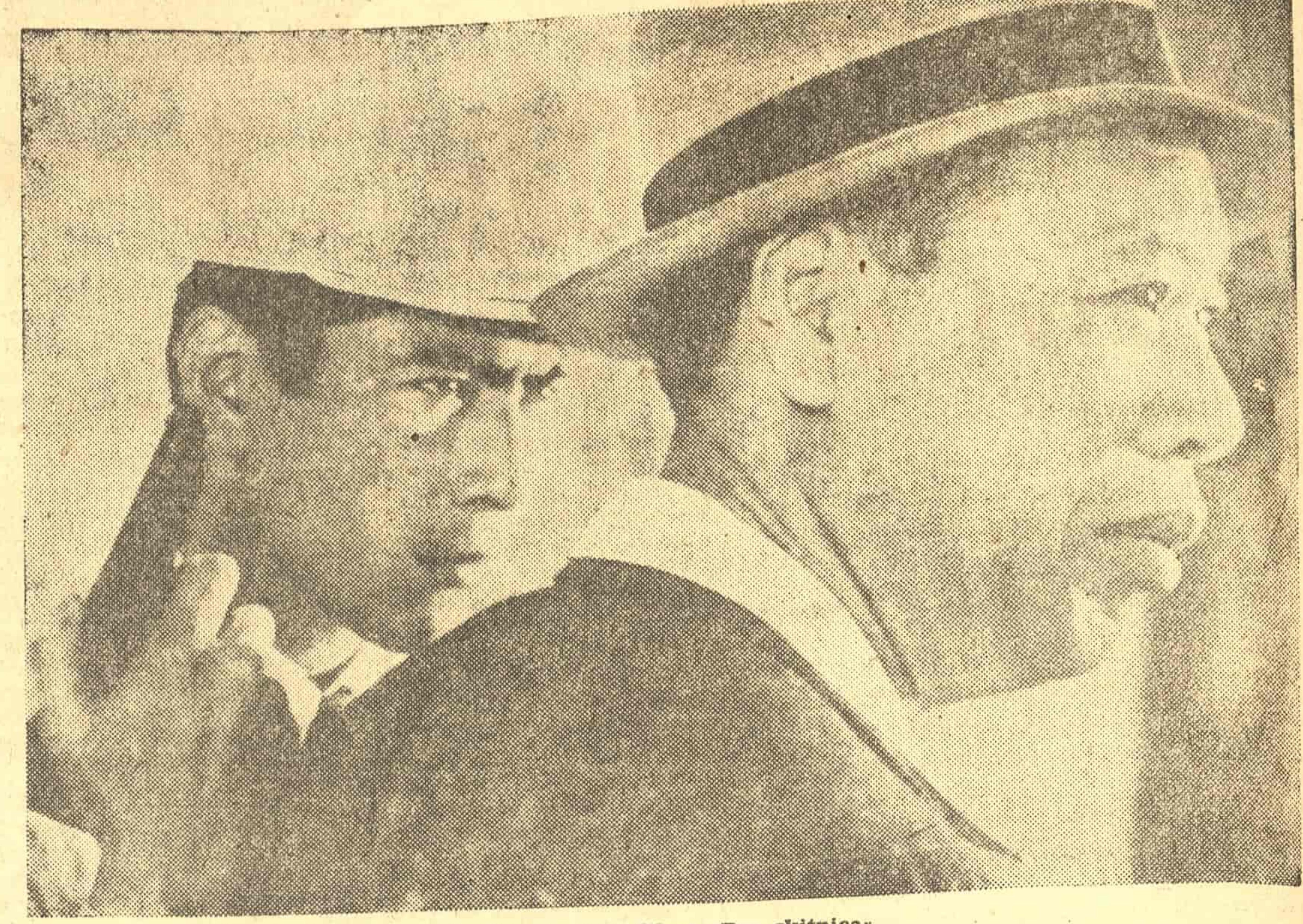
MALI KATALOG NOVINA
UZ FILMOVE A. KUROSAVE

Izražajnost ljudskog lika: Krupni plan iz »Rašomona«

Pitanje, priznaju bez oklevanja — nimalo novo, kome se, u poslednje vreme, sve češće vraćam pokušavajući da odredim stepen stvarnog njegovog značaja, glasilo bi, oprimljike, ovako: ne bi li možda bilo razložno smatrati da je onaj skup izražajnih oblika i obrazaca njihove upotrebe što se obično naziva filmskim jezikom uglavnom već upotpunjeno? Zapravo, to je samo deo pitanja o kome govorim, na nj se nadovezuje sledeći produžetak: nije li poprište ispitivanja i potvrđivanja eventualne genijalnosti pomereno, premešteno, nešto da se sada doseže jedino kroz korišćenje opšte poznatih izražajnih oblika na način smišljeno suprotan, usprotivljen odredbama ortodokse gramatike filma. Veoma uprošćavajući stvari i uzmimajući za primer samo nazimanje složenih mesta mogućnosti što se naziru, rečko bi da se pokazuje neophodno premještanje značenja i funkcije tih izražajnih oblika.

Uzbudljiva novost, nepobitno svojstvo filmova Akire Kurosave nalazi upravo u takvom premeštanju, remećenju reda, svoje uzroke: tu je, ako oskudno poznavanje daje i malo prava na uopštavanje te vrste, razlika što odvaja Kurosavu od ostalih japanskih reditelja, Kinogose i Micoguciјe — oko čemo pomenuti samo one čiji je poneki film i kod nas prikazivan, — neobičnost njegovih dela proizlazi prvenstveno iz novih FILMSKIH vrednosti, dok je neobičnost filmova onih drugih relativna: duge očitstvene gledačevog znanja o jednoj složenoj civilizaciji.

Ambicioznijem poduhvatu kritičkog razmatranja Kurosavino stvaranje stoji u načinu golema prepreka ograničenost (po obimu) gradije na kojoj bi se imao temeljiti: poznavanje pukci dva filma, bez obzira na izvrsnost svakog od njih, primorava nas da se odrekemo takvih pokušaja; zato će oviye biti skicirani, nepotpun katalog otkrića, novina primećenih u tim filmovima.

Scena iz Kurosavina filma »Pas skitnica«

Vladimir Stamenković

POMIĆNE, nadograđene u čitavu vazdušaste kule, — upotrebiće sredstava pokretnih slika i jednu FOTOGRAFIJU; njen odudaranje u televizoru spolu bolje će istaknuti dobro skrivenu crtu emocionalnog sklopa razbojnogovog. Kao što će i pomamna trka kamere tokom druge scene prohodnje Šumom biti prekidana zastancima da bi na mruči bili osmotreni predmeti čije se izuzetna važnost tek posle obelodaniti (RAŠOMON). Uopšte, u Kurosavini filmovima oštrim sebridovima dodiruju deljici pod oboležjem dinamičnosti, odnosno počinka; iz tih doticaja rade se poetične.

Ostavljući za koju drugu priliku bavljenje brojnim drugim delima likama Kurosavina stilca, neka buduće rečeno još ovo: filmovi Akire Kurosave su plod SINTEZE. Svaki istinski proučavač obavljaju i devojke (SEDAM SAMURAJA), na onaj zaokružujući pokret kamere oko hysterično uzvijanog usplahirenog devojčinog lika.

S druge strane, Kurosava čini i sugestivnost nepomičnosti; čak bi se moglo reći da joj pridaje ili priznaje, neka metafizička svojstva: Ako želi da pokaže kako u jednom razbojniku postoji štota još osim ekstrovertne hvalisavosti, a nimalnosti i tsl, on će, načas, uputiti njegov pogled nebu, i u sledećem kadrus pokazati oblake, NE-

Branko Vučićević

Vesti iz filmskog sveta

• KABIRIJNE NOĆI MENJAJU IME

Felinijev film »Kabirijne noći«, koji je nedavno dobio četiri srebrne trake (za režiju, scenografiju, glavnu žensku i sporednu žensku ulogu), redovne godišnje nagrade žirija sastavljenog od italijanskih novinara, izgleda da će morati da promeni ime. Naime, stara italijanska izdavačka kuća »Pastrone«, koja je svojevremeno otkupila sva prava na neka dela Gabrijela Danunciјa, tužila je Feliniju da se za svoj film delimično poslužio Danunciјevim delom »Kabirija«.

• FILM O MODILJANIJU

Pod naslovom »Monparnas 18« snima se u francusko-italijanskoj koprodukciji film o poslednjim godinama života italijanskog slikara Modiljanija. Ulogu velikog slikara koji je stvaralačke godine proveo u Parizu tumači Zerar Filip u glavnim ženskim ulogama nastupaju Lea Padovani i Lili Palmer. Zak Becker, koji režira film, izjavio je novinarima da je film upravo tomu se u njemu poslužio Danunciјevim delom »Kabirija«.

• FILM O BOLOVARU

Posebno takmičenja između producenata De Laurentisa i Majki Toda oko snimanja filma »Rat i mir«, u izgledu je još jedno takmičenje, ali ove puta između De Laurentisa i meksičkog producenta Miguela Toreza oko realizacije filma o poznatom južnoameričkom revolucionaru Simunu Bolivaru. Miguel Torez je već angažovan Silvanu Pampaninu za tumača glavne ženske uloge, ali je početak snimanja odložen zbog dogadaja u Venecueli.

Prizor iz filma »Rata pakla«

* S. M. Eisenstein, FILM FORM, str. 20.